

Канцеларија за демократски институции и човекови права

**ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛОВЕНСКА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

**ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ
5 јули 2006**

Набљудувачка мисија за избори на ОБСЕ/ОДИХР

Варшава
18 септември 2006

СОДРЖИНА

I. КРАТОК ОСВРТ	1
II. ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ	4
III. ПОЛИТИЧКА ПОЗАДИНА	5
IV. ПРАВНА РАМКА	5
V. ОРГАНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ	8
A. ИЗБОРНИ ОРГАНИ	8
B. ИЗБИРАЧКИ СПИСОЦИ	10
C. ИЗБОРНИ ЕДИНИЦИ.....	11
VI. РЕГИСТРАЦИЈА НА КАНДИДАТИ	12
VII. ИЗБОРНА КАМПАЊА	12
VIII. МЕДИУМИ	16
A. РЕГУЛАТИВА.....	16
B. МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМИТЕ НА НМИ НА ОБСЕ/ОДИХР	18
IX. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ	20
X. УЧЕСТВО НА НАЦИОНАЛНИТЕ МАЛЦИНСТВА	21
XI. УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ	23
XII. ДОМАШНИ И МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ	23
XIII. ГЛАСАЊЕ И ПРЕБРОЈУВАЊЕ НА ГЛАСОВИТЕ	24
A. РАНО ГЛАСАЊЕ И ГЛАСАЊЕ ОД ДОМА	24
B. ГЛАСАЊЕ	25
C. ПРЕБРОЈУВАЊЕ НА ГЛАСОВИТЕ И СУМИРАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ	27
D. ПОНИШТУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИ НА ГЛАСАЧКИ МЕСТА И ПОВТОРУВАЊЕ НА ГЛАСАЊЕТО	28
XIV. ОБАЈВУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИЗБОРИТЕ	29
XV. ПРЕПОРАКИ	30
A. ПРАВНА РАМКА	30
B. ОРГАНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ	31
C. РЕГУЛАТИВА ЗА УРЕДУВАЊЕ НА КАМПАЊАТА	32
D. УЧЕСТВО НА НАЦИОНАЛНИТЕ МАЛЦИНСТВА	32
E. МЕДИУМИ.....	33
ДОДАТОК 1 – ИЗБОРНИ РЕЗУЛТАТИ	34

ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ
5 ЈУЛИ 2006

Конечен извештај на
Набљудувачка мисија за избори на ОБСЕ/ОДИХР¹

I. КРАТОК ОСВРТ

По приемот на поканата од страна на Министерството за надворешни работи на поранешната југословенска Република Македонија за набљудување на парламентарните избори закажани за 5 јули, Канцеларијата за демократски институции и човекови права на ОБСЕ (ОБСЕ/ОДИХР), на 30 мај ја воспостави својата Набљудувачка мисија за избори (НМИ). НМИ на ОБСЕ/ОДИХР оцени дека парламентарните избори се во согласност со Документот на ОБСЕ усвоен во Копенхаген 1990 г., како и со другите меѓународни стандарди за демократски избори. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, на денот на изборите ги здружи своите напори со делегацијата на Парламентарното собрание на Советот на Европа, па така обе организациони формираа Меѓународна набљудувачка мисија за избори (МНМИ).

Додека, од една страна парламентарните избори кои се одржаа на 5 јули 2006 г. беа во голема мера во согласност со заложбите на ОБСЕ за демократски избори, случаите на насилство и заплашување во текот на првата половина од кампањата, како и одреден број случаи на сериозни неправилности кои се случуваа на денот на изборите, фрлија сенка на инаку главно добро спроведените избори кои се одржаа во атмосфера на натпревар.

Државната изборна комисија (ДИК) во рамките на еднократна постапка, ги усвои сите листи на кандидати поднесени од страна на 31 партија и коалиција и две групи избирачи. Учесниците во изборната трка имаа можност да ги претстават своите гледишта, а медиумите на гласачите им обезбедија голем број информации. Ваквата состојба на електоратот му понуди атмосфера на натпревар, како и можност да избираат меѓу големиот број политичките алтернативи, вклучително и во самите етнички заедници. Но, изолираните сериозни прекршувања на законот кои беа увидени на денот на изборите, во одредени делови од земјата, го поткопаа универзалното и еднакво право на глас.

Овие избори се одржаа во согласност со новиот Изборен законик, во кој се обединува сета изборна регулатива и во кој се обезбедува една попостојана основа за спроведување избори. Законикот во себе вклучува и одреден број од препораките кои ОБСЕ/ОДИХР ги објави во рамките на претходните избори. Меѓутоа, Изборниот законик и понатаму нуди одредени аспекти кои остануваат нејасни, како и одредени одредби кои се контрадикторни. Одредбите со кои се регулира финансирањето на кампањите се слаби, а можностите надлежните органи да извршат ревизија врз финансирањето и трошоците на кампањите остануваат ограничени. Со измените на Кривичниот законик, усвоени во јуни 2006 г. се обезбедуваат построги казни за кривични дела поврзани со изборите.

---

¹ Извештајот исто така е достапен и на македонски јазик. Меѓутоа, верзијата на англиски јазик останува единствениот официјален документ.

Според новиот Изборен законик, ДИК, Општинските изборни комисији (ОИК) и Избирачките одбори (ИО) беа формирани во нов состав. Па така, сега ДИК стана професионален орган поддржан од страна на свој постојан секретаријат. Членовите на ОИК и ИО беа именувани од редовите на државните службеници, т.е. тие веќе не се именуваат од страна на политичките партии. Составите на ОИК и ИО мораа да бидат сочинети во согласност со одредени критериуми, и тоа критериумите за половата застапеност, како и за застапеноста на националните малцинства. Големиот број критериуми кои мораа да бидат запазени се покажаа тешко справедливи, па така на крајот, околу 3.000 државни службеници мораа да ги вршат своите задачи во ОИК и ИО кои се наоѓаа надвор од нивните избирачки места. Во најголем број случаи, ДИК и Општинските изборни комисији ги спроведоа подготовките за одржување на изборите на ефикасен и колегијален начин, во согласност со законските рокови. Меѓутоа, обуката за членовите на ОИК и Избирачките одбори беше спроведена со задоцнување и на неконзистентен начин, при што голем број од Избирачките одбори го добија Прирачникот за Избирачките одбори само еден ден пред денот на изборите.

Првата половина од изборната кампања беше спроведена во сенка на бројни инциденти на насилство, вклучувајќи напади на локални партиски канцеларии, физички пресметки меѓу партиски активисти, како и инциденти со истрели од огнено оружје без жртви. Повеќето од инцидентите се случија во северозападниот дел од земјата, а во нив беа вклучени етничките албански партии, Демократска унија за интеграција (ДУИ) и Демократска партија на Албанците (ДПА). Одредени партии упатија жалби до НМИ на ОБСЕ/ОДИХР бидејќи нивни активности поврзани со кампањата биле попречени, поради насилство или заплашување. Наводите на политичките партии околу вршење притисок врз гласачите, заплашување или злоупотреба на средствата на администрацијата, како и можните измами извршени на денот на изборите, наведуваат на постоење на широко распространета недоверба во изборниот процес, како и високо ниво на недоверба помеѓу партиите.

На овие избори, најголем дел од националните малцинства беа претставени во рамките на една или повеќе партии. Етничките заедници беа застапени во органите за спроведување на изборите, а изборниот материјал, заедно со гласачките ливчиња, беше испечатен на малцинските јазици во општините каде тие го сочинуваат мнозинството од населението. Меѓутоа, одредени помали заедници, особено Ромите, сеуште претставуваат маргинализирана група, подложна на изборни измами, како што е купувањето гласови, заплашување и упатување закани за губење на работно место или социјална заштита. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше директен сведок на неколку вакви случаи. На одредени групи Роми исто така им беше ускратено правото на глас поради тоа што не биле внесени во евиденцијата или пак немале соодветни исправи за идентификација.

Жените, како резултат на одредбите од новиот Изборен законик беа добро застапени во рамките на органите за спроведување на изборите, како и на листите на кандидатите. Стапката на застапеност на жените во новиот собраниски состав се зголеми од 21 на 27,5 отсто.

Електронските и печатените медиуми на гласачите им обезбедија главно разновидни и доволен број информации, како и мноштво политички гледишта, при што им овозможија да го засноваат својот избор врз основа на сопствена информираност. Меѓутоа, мониторингот врз медиумите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР покажа дека пред

официјалниот почеток на спроведувањето на кампањите, медиумите во голем дел ги покриваа активностите на Владата. Во текот на периодот на спроведување на кампањите, јавниот радиодифузен сервис Македонска телевизија, на нејзините канали на македонски и албански јазик, понуди сеопфатно покривање на партиите од владејачката коалиција. Емисиите на одредени приватни радиодифузери го истакнаа постоењето на конфликт на интереси кој произлезе од политичкото дејствување од страна на нивните сопственици.

Механизмите за поднесување жалби и приговори поврзани со изборите се сеуште слаби. Речиси половина од првостепените судови со кои НМИ на ОБСЕ/ОДИХР стапи во контакт не беа свесни за нивната важна улога во решавањето на приговорите поврзани со изборите, како што е заштитата на правата на кандидатите. По денот на изборите ДИК ги отфрли сите 45 приговори поднесени од страна на политичките партии, и тоа во повеќето случаи поради недостаток или недоволно докази. Од друга страна пак, ДИК одлучи да не врши увид во изборниот материјал, дури и во случаи кога постоеја официјални забелешки во записниците, кои одаа во прилог на одреден приговор. ДИК ги поништи резултатите во две избирачки места каде гласањето било прекинато повеќе од три часа, во согласност со Изборниот законик. Врховниот суд по одлучување по жалбите ги поништи резултатите во 28 избирачки места.

Денот на изборите помина во, главно, мирна атмосфера, а изборите беа спроведени на уреден начин во најголем дел од земјата, при што набљудувачите на МНМИ позитивно го оценија работењето на Избирачките одбори, во најголем број од избирачките места. Меѓутоа, беше известно за постоење на изолирани случаи на сериозни неправилности во одреден број општини, особено во Боговиње, Брвеница, Кочани, Радовиш, Струга, Студеничани, Штип, Теарце, Зајас и Желино. Ваквите неправилности вклучуваат случаи на полнење на гласачки кутии, купување гласови, кражба на гласачки ливчиња и друг изборен материјал, како и случаи на создавање состојба на тензија и заплашување, вклучително и од страна на групи вооружени лица. Групното гласање и гласањето за други лица, со што всушност се ускратува правото на глас, особено на жените, беше широко распространета појава. Постапките за гласање не беа секој пат запазувани, како и важните механизми за сигурност против повеќекратно гласање, како што се одбележување на гласачите со невидливо мастило, проверка на мастилото со УВ ламба и потпишување на гласачите во Избирачкиот список.

Состојбата се влоши во текот на постапката на пребројување на гласовите, која беше оценета многу понегативно. Еден од седум тимови набљудувачи на МНМИ го квалификуваа пребројувањето како „лошо“ или „мошне лошо“. Беа увидени сериозни неправилности во 7 отсто од набљудуваните пребројувања, а поголеми проблеми во спроведување на постапката, или превиди, во 12 отсто од таквите случаи. Честопати најважните постапки не биле запазени, тука вклучувајќи ги и важните механизми на сигурност против неправилностите. Предавањето на изборниот материјал и сумирањето на резултатите на ниво на Општински изборни комисији беше, главно, спроведено во согласност со законот и истото беше позитивно оценето. ДИК брзо ги објави првичните резултати и тоа за секое избирачко место посебно.

Околу 4.500 домашни непартиски набљудувачи, посебно оние од граѓанската асоцијација МОСТ, придонесоа за транспарентноста на изборниот процес. Овластени претставници на партиите беа присутни во речиси секое од избирачките

места, како и во секоја ОИК, посетена од страна на набљудувачите на МНМИ на денот на изборите. Беше увидено дека полицијата одигра главно позитивна улога на денот на изборите, одржувајќи и воспоставувајќи ред, кога за тоа ќе се јавеше потреба.

На 19 јули, се одржа прегласување во 29 од 30 избирачки места каде резултатите беа поништени од страна на ДИК и Врховниот суд. Во едно избирачко место гласањето не се повтори бидејќи резултатот во тоа место не можеше да влијае на севкупниот резултат во соодветната избирачка единица. Иако ОБСЕ/ОДИХР не го набљудуваше прегласувањето, набљудувачите од редовите на локалната меѓународна заедница забележале одреден број неправилности. ДИК ги поништи резултатите во едно избирачко место каде гласањето било сопнено повеќе од три часа. По спроведување на прегласувањето, ДИК ги отфрли сите 10 приговори кои беа поднесени до неа, а Врховниот суд по поднесени жалби на ваквите одлуки, отфрли 9 од вкупно 10. Не беа одржани дополнителни прегласувања.

ОБСЕ/ОДИХР е подготвена да соработува со власта во разрешувањето на споменатата загриженост во извештајов и да го проследи спроведувањето на препораките кои се нудат подолу во текстот.

II. ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ

По приемот на поканата од Министерството за надворешни работи на поранешната југословенска Република Македонија за набљудување на парламентарните избори кои се одржаа на 5 јули 2006 г., Канцеларијата за демократски институции и човекови права на ОБСЕ (ОБСЕ/ОДИХР) на 30 мај воспостави Набљудувачка мисија за избори (НМИ). НМИ ја предводеше Амбасадорката Одри Гловер а во неа беа вклучени и 13 меѓународни експерти, членови на главниот тим на НМИ, како и 20 долгорочни набљудувачи кои беа распределени во Скопје и други осум регионални центри. Членовите на главниот тим и долгорочните набљудувачи беа испратени од редовите на 21 земја членка на ОБСЕ.

На ОБСЕ/ОДИХР им се придружи делегацијата на Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ) при што, за денот на изборите, НМИ се претвори во Меѓународна набљудувачка мисија за избори (МНМИ). На денот на изборите МНМИ испрати околу 382 набљудувачи од 45 земји членки на ОБСЕ, заедно со 18-члената делегација на ПССЕ. На 5 јули набљудувачите го следеа гласањето во околу 1.600 од вкупно 2.976 гласачки места низ целата земја, а пребројувањето на гласовите во 159 избирачки места. Набљудувачите на МНМИ исто така беа присутни во 81 од вкупно 84 Општински изборни комисии при што го следеа предавањето на изборниот материјал, како и сумирањето на резултатите.

ОБСЕ/ОДИХР им благодари на Министерството за надворешни работи, Државната изборна комисија и останатите национални и локални власти за нивната помош и соработка во текот на набљудувањето. ОБСЕ/ОДИХР исто така сака да ја изрази својата благодарност и на Мисијата за набљудување на прелевање на конфликтот на ОБСЕ во Скопје, како и останатите меѓународни организации и амбасади акредитирани во Скопје, за нивната поддршка во текот на траењето на мисијата.

III. ПОЛИТИЧКА ПОЗАДИНА

Претседателот на Собранието на 20 април објави дека парламентарни избори во поранешната југословенска Република Македонија ќе се одржат на 5 јули. Овие избори требаше да се одржат до месец октомври 2006 г. Водечката опозициска партија, Внатрешна македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ) веќе одредено време повикуваше на распишување избори. На почетокот на 2006 г., владејачката партија Социјалдемократски сојуз на Македонија (СДСМ) се согласи изборите да се одржат на почетокот од 90 дневниот период предвиден за спроведување редовни избори.

120-те членови на Собранието се избираат според регионален пропорционален систем без услов за задоволување одреден праг на дадени гласови. По 20 пратеници се избираат во секоја од шесте изборни единици, чии граници се дефинирани во Изборниот законик.

По успехот на земјата во декември 2005 г. да се стекне со статус на земја кандидат за членство во Европската унија, спроведувањето на избори во согласност со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди беше еден од дефинираните услови кои треба да бидат задоволени, пред земјата да може да пристапи во членството на ЕУ. Така, на овие избори се гледаше како на избори важни за амбициите на земјата да ѝ се придружи на ЕУ, како и на НАТО.

Последните парламентарни избори се одржаа во септември 2002 г. По овие избори, беше формирана влада од страна на коалицијата „За Македонија заедно,“ предводена од страна на СДСМ и етнички албанската партија Демократска унија за интеграција (ДУИ). Коалициската влада функционираше во текот на целиот мандат на Собранието.

IV. ПРАВНА РАМКА

Правната рамка со која се уредуваат парламентарните избори се содржи во еден сеопфатен Изборен законик кој беше усвоен на крајот на март, 2006 г. Новиот Законик во себе ја спојува сета изборна регулатива и воспоставува една подобрена изборна рамка, вклучувајќи ги одредбите од претходните Закони за избор на членови на Собранието, за избор на Претседател, како и за спроведување локални избори. При тоа, останатите закони поврзани со спроведувањето избори, како на пр. оној за Избирачкиот список, Избирачките места и Изборните единици (на парламентарни избори) исто така беа вклучени во новиот Изборен законик. Иако беше усвоен само три месеци пред изборите, Законикот, заедно со новата и изменета регулатива, обезбедува една попостојана основа за спроведување избори. И покрај ова, Изборниот законик сеуште нуди одредени нејаснотии, на пр. во врска со заштитата на правата на кандидатите пред првостепените судови, при што во него не се одредува постапката која треба да ја покрене Судот, и истиот нуди и одредени одредби кои се контрадикторни.²

---

² На пр. Член 104(6) одредува дека во случај кога гласањето во одредено гласачко место е прекинато повеќе од три часа, гласањето во тоа гласачко место мора да биде повторено. Меѓутоа, Член 151 одредува дека ако гласањето во одредено гласачко место е поништено поради прекин на гласањето од повеќе од три часа (или поради друга причина одредена во Член 151[1]), гласањето се повторува само „ако вкупниот број на запишани избирачи на тие избирачки места... влијае врз вкупните резултати.“

Покрај Изборниот законик, најважната регулатива која ги уредува парламентарните избори го вклучува новоусвоениот Закон за радиодифузна дејност, Законот за политичките партии, Законот за државните службеници (со последните измени), Кривичниот законик (со последните измени), како и Уставот.

При тоа, Државната изборна комисија (ДИК) уреди и одредени аспекти од изборниот процес и тоа, меѓу другото, во врска со составот на изборните органи, како и именувањето на нивните членови, обуката на членовите на изборните органи, активностите на полицијата, отворањето на жиро-сметките на организаторите на изборните кампањи, правата и обврските на набљудувачите, постапките за рано гласање на избирачи кои се на отслужување на воен рок, издржување казна затвор или притвор, и др.

Собранието на 12 јуни ги усвои измените на Кривичниот законик со што се обезбедуваат построги казни за кривични дела поврзани со изборите, вклучувајќи и долги затворски казни во траење од три до пет години. Повеќето од партиите ги поздравиле овие измени кои беа донесени во последен момент. Меѓутоа, ваквите казни се чини дека се премногу остри бидејќи не се во согласност со казните од Кривичниот законик кои се изрекуваат за други сторени кривични дела; на пр. најмалата казна за мачење е шест месеци затвор.

Во согласност со измените на Уставот од 2001 г., Изборниот законик одредува задолжително користење на другите официјални јазици како и нивните писма на ниво на општини (во работата и во официјалниот материјал на Општинските изборни комисии и Избирачки одбори, како и на гласачките ливчиња), изборни единици (при поднесувањето на листите на кандидатите) и на ниво на целата земја (при објавување на листите на кандидатите во дневните весници). Иако постоеше услов упатствата за гласање во гласачките места да бидат на јазиците на малцинствата, не постоеше таков услов за информациските плакати за листите на кандидатите.

Секој организатор на изборна кампања³ мораше задолжително да отвори жиро сметка „за изборна кампања,“ во рок од 48 часа по потврдувањето на листата на кандидати. Сите трошоци за кампањата мораше да бидат покривани со средства од оваа сметка. Забранети беа следниве видови донации: средства од државниот или општинските буџети, од јавните претпријатија и институции, граѓански здруженија, религиозни заедници и групи, фондации, странски влади, меѓународни институции, органи и организации на странски држави, странски државјани, како и средства од претпријатија со мешовит капитал каде што е доминантен странскиот капитал. На физички лица им беше дозволено да донираат средства во висина од 5.000 евра во противвредност на националната валута, додека ограничувањето за правни лица изнесуваше 20.000 евра. Организаторот на кампања можеше да потроши најмногу 60 денари (околу 1 евро) по регистриран избирач во изборна единица.

На крајот на кампањата, организаторите беа должни да поднесат финансиски извештаи до ДИК, Државниот завод за ревизија и Собранието, најдоцна 30 дена од верификацијата на мандатите на новоизбраните пратеници. Во рамките на овие избори, за првпат партиите беа должни да поднесуваат финансиски извештаи до Државниот завод за ревизија. Меѓутоа, според Законот за државна ревизија, Државниот завод за ревизија може да врши ревизија само на јавните средства

³ Види Дел VI, Регистрација на кандидати.

(буџетски средства), а не на приватните донации. Ваквата состојба може да претставува пречка Државниот завод за ревизија да може да изврши целосна ревизија на финансиските извештаи.

Иако Изборниот законик обезбедува одредена основа за регулирање на финансирањето на изборните кампањи, голем број наши соговорници ја истакнаа својата загриженост дека политичките партии не ги почитувале законските одредби во врска со финансирањето на кампањите, особено законските ограничувања на трошоците за кампањите, како и користењето на забранети донации. Правните механизми за заштита од незаконското финансирање се сеуште слаби бидејќи се дозволува анонимно донирање средства. Притоа, политичките партии задолжително мораа да поднесуваат финансиски извештаи во врска со финансирањето на нивните кампањи, по завршување на изборите, но не беа должни да вклучат детален приказ на нивните трошоци, туку само да го прикажат вкупниот износ на потрошените средства. Според овие услови, надлежните институции имаа ограничени можности за спроведување на детална ревизија на пријавените трошоци. Посебно постои недостаток на ефикасни извршни механизми за обезбедување сигурност дека сите ќе се придржуваат кон регулативата.

Спроведувањето политички активности пред официјалниот почеток на кампањата им овозможи на партиите да го избегнат известувањето за трошоците околу нивните кампањи бидејќи извештаите мораат да го покријат само официјалниот 20-дневен период на спроведување на кампањите. За ваквата неконзистентност може да се најде решение ако видовите активности кои се користат во кампањите, како на пр. бесплатното медиумско рекламирање и рекламирање преку билборди, се дефинираат на поисцрпен начин. Во таков случај, сите други видови трошоци поврзани со политички активности, кои се спроведуваат надвор од официјалното траење на кампањата, треба да бидат вклучени во годишните извештаи за финансирање на партиите.

Постојат одреден број прекршочни дела за кои Изборниот законик предвидува парични казни, и тоа: за учество во настани поврзани со кампањи во униформа; прекршување на Изборниот законик од страна на член на изборен орган; непридржување кон обврските на организатор на изборна кампања; спречување и попречување на кампања; необезбедување еднакво претставување на кандидатите во медиумите; необезбедување места во општините за бесплатно истакнување на плакати; уништување или прелепување плакати на други организатори на кампањи на места кои се одредени за истакнување плакати; дозволување организирање на предизборни митинзи од страна на надлежни органи на државната управа, религиозни заедници или јавни институции, што е спротивно на законот; како и неподнесување извештај за финансирањето на изборната кампања и/или трошење повеќе средства од законски дозволеното.

Секое лице кое ќе го спречи одржувањето на изборите и гласањето, прекршувајќи го или злоупотребувајќи го правото на глас, прекршувајќи ја слободата на избор на избирачот, понудувајќи мито или купувајќи гласови, уништувајќи ги изборните документи и правејќи изборна измама, според одредбите на Кривичниот законик, ќе одговора пред законот.

Иако на поголемиот дел од новата правна рамка се гледа како на позитивна појава која придонесува кон подобрување на изборната атмосфера, нејзиното успешно спроведување беше условено од тоа сите три компоненти од изборниот процес,

имено избирачите, политичките партии и државните институции, со новно почитување на словото и духот на законот и поттикнување на владеењето на правото. Поради ова, сеуште постои потреба некој од одредбите дополнително да бидат појаснети и толкувани. Многу од нашите соговорници повеќе пати ја истакнаа својата загриженост во врска со спроведувањето на Изборниот законик, а како пример подвелкуваа дека ДИК неволно покренува постапки против прекршителите.

V. ОРГАНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

A. ИЗБОРНИ ОРГАНИ

Изборниот законик одредува три нивоа на органи за спроведување на сите видови избори кои ги вклучуваат: Државната изборна комисија (ДИК), 84-те Општински изборни комисији (ОИК) и 2.976-те Избирачки одбори (ИО). На 14 април Собранието го избра составот на ДИК. Опозициските партии, во случајов ВМРО-ДПМНЕ, го предложија претседателот на ДИК, додека владејачките партии, во случајов ДУИ, го предложија потпретседателот. Останатите пет членови на ДИК беа избрани во постапка која беше под контрола на другите главни политички партии претставени во Собранието. Бидејќи ДИК по неодамнешното усвојување на новиот Изборен законик стана професионален постојан орган, членовите на ДИК веќе немаат свои заменици.

За прв пат, на сите нивоа од изборниот процес се назначуваа државни службеници. За прв пат, членовите и замениците на ОИК и ИО беа именувани по случаен избор од редовите на државните службеници, со користење на компјутеризирана база на податоци,⁴ а не како порано од страна на политичките партии. Во согласност со една преодна одредба од Законикот, само за потребите на овие избори, по два члена во секој ИО (и нивните заменици) беа именувани од страна на политичките партии, по еден од главните владејачки и опозициски партии. Претседателите и нивните заменици беа избирани од редовите на службениците на државната и општинската администрација, а останатите членови и нивните заменици беа избирани од редовите на јавната администрација.

При назначувањето постоеја посебни критериуми, во врска со половата и етничката застапеност, кои мораа да бидат запазени.⁵ Најмалку по два члена во ИО и три во ОИК мораа да бидат припадници на помалку застапениот пол. Во општините каде населението изнесува од 20 до 50 отсто од „членовите на другите етнички заедници,“ таквите заедници имаа право да имаат по еден член во ИО и два члена во ОИК; а во општините каде мнозинството на населението се припадници на таквите заедници, а изнесува од 50 до 70 отсто од населението, имаа право да бидат преставени со по два члена во ИО и три во ОИК; а во општините каде вкупното население се припадници на друга етничка заедница, а нивниот број е повеќе од 70 отсто од вкупното население, таа етничка заедница има право да биде преставена со по три члена во ИО и четири члена во ОИК. Додека, од една страна во составот на сите 84 ОИК навистина беа отсликани ваквите критериуми, во значителни 13 отсто од составот на

⁴ Техничките услови за базата на податоци се дадени во „Правилникот за начинот и постапката за изборот на претседателот, неговиот заменик, членовите и нивните заменици во изборните органи“ на ДИК од 26 април 2006

⁵ Овие критериуми се даваат во Упатството на ДИК усвоено на 27 април.

ИО кои беа на должност на гласачките места кои ги посети МНМИ на денот на изборите, немаше ниту еден член од женски пол.⁶

Со оглед на тоа дека сите критериуми за составот на органите за спроведување на изборите не можеа да бидат запазени преку избор на државни или општински службеници кои се локални жители во местото каде треба да ја вршат својата должност, околу 3.000 изборни службеници мораа да служат во ОИК и ИО надвор од нивните локални гласачки места. Заедно со Општинските изборни комисији и државните и општинските институции, ДИК подготви распоред за превоз кој одговори на потребите на изборните службеници да присуствуваат на своите гласачки места во одреден период од денот на изборите, со цел да го остварат своето гласачко право. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР не беше известена за ниту еден случај на ускратување на гласачкото право на изборните службеници, во текот на извршувањето на нивните обврски надвор од нивните домашни гласачки места.

ДИК, во најголем дел од својата работа, работеше на ефикасен и колегијален начин. Записниците, упатствата и правилниците неопходни за спроведување на гласањето ги донесе во рамките на законските рокови и истите ги објави на својата интернет страница.⁷ ДИК спроведе ограничена и задоцнета едукација за гласачите, која вклучуваше материјали кои беа објавени во печатените медиуми, како и три телевизиски спотови, кои беа емитувани на одреден број ТВ канали. За првпат ДИК обезбеди поддршка од страна на свој постојан секретаријат, кој придонесе за ефикасноста на нејзината работа.

Меѓутоа, специментите на гласачките ливчиња, кои мораа да бидат подготвени посебно за секоја изборна единица, при што секој од нив содржеше различна комбинација од официјалните јазици, во зависност од етничкиот состав во секоја од општините, беа усвоени со одредено задоцнување. Потоа во ДИК следеше процес кој помина во сенка на несогласувања околу ова прашање, при што постоеја знаци на очигледен политички притисок врз ДИК и нејзиниот претседател. Несогласувањето беше во врска со изгледот на името на коалицијата ВМРО-ДПМНЕ на гласачкото ливче, при што претседателот на ДИК, кој беше предложен од страна на ВМРО-ДПМНЕ, јавно се закани дека ќе си даде оставка.⁸ По извршените консултации меѓу лидерите на водечките опозициски партии и оние на власт, беше постигнат компромис меѓу претседателот на ДИК и другите членови. На крајот, гласачките ливчиња беа навремено испечатени и дистрибуирани до ИО.

Покрај своите редовни седници кои беа отворени за јавноста и набљудувачите, ДИК на почетокот одржуваше и неформални затворени седници. Во неколку наврати,

⁶ Со оглед на тоа дека набљудувачите на МНМИ во нивните прашалници требаа да ја забележат застапеноста на половите во ИО, со ваквата состојба не мора да значи дека пропишаните критериуми не биле запазени, земајќи го во предвид целото членство на еден ИО (ако се сметаат и нивните заменици). За дополнителни информации, види Дел XI, Учество на жените.

⁷ Но, упатствата на ДИК за начинот на поправка на грешките во Записниците за резултатите во ИО беа усвоени дури на 30 јуни, кон крајот на обуката на ИО и дури по печатењето на прирачникот за постапките.

⁸ Официјалното име на коалицијата на ВМРО-ДПМНЕ содржеше во себе список од имињата на сите 14 партии кои ја сочинуваат таа коалиција. Во случај да беше употребена истата големина на буквите за сите имиња на тие партии, оваа коалиција, во споредба со другите партии, ќе добиеше значително поголем простор на гласачкото ливче; во случај ако висината на секоја од полињата беше иста на гласачкото ливче тогаш името на оваа коалиција немаше да може да се прочита.

ваквата пракса делуваше збунувачки за самите членовите на ДИК околу тоа што било официјално решено или пак што било само договорено во рамките на ваквите неформални седници. Откако НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ѝ се обрати на ДИК околу ова прашање ДИК ги отвори своите неформални седници за набљудувачите. Иако ДИК формираше работна група која имаше задача да го подготви Деловникот за работа на ДИК, тој беше усвоен само еден ден пред денот на изборите и тоа во прелиминарна форма и предоцна за да влијае на подобрувањето на внатрешната организација и транспарентноста на работата на ДИК.⁹

ДИК, со одредено задоцнување,¹⁰ организираше задолжителна обука за сите членови на органите за спроведување на изборите. Многу од членовите имаа само мало или воопшто немаа никакво претходно искуство во спроведување избори, поради новиот начин на назначување на членовите. Обуките на членовите на ИО на кои присуствуваше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР се концентрираа на општи прашања, а објасненијата за постапките на ваквите обуки не беа секогаш конзистентни.¹¹ Во прилог на ваквиот негативен ефект одеше и фактот што официјалниот Прирачник за постапките усвоен од ДИК не стигна на време до членовите на Избирачките одбори.¹² Понатаму, Прирачникот беше едвај соодветен бидејќи во него преовладуваше еден збир одредби од Изборниот законик и други документи со што се обезбедија слаби практични насоки за членовите на Избирачките одбори. Прашањата кои беа посочени како посебно проблематични во претходните Конечни извештаи на ОБСЕ/ОДИХР, како на пр. групното гласање, постапката на пребројување на гласовите и пополнувањето на Записниците за резултатите, не беа доволно истакнати во текот на обуката.

Додека, од една страна, овластените претставници на подносителите на листите беа присутни во повеќето гласачки места на денот на изборите, само мал број подносителите на листи ја искористија можноста, која им ја нуди Изборниот законик, да назначат свој претставник кој ќе ја следи работата на ДИК или Општинските изборни комисии.

В. ИЗБИРАЧКИ СПИСОЦИ

Министерството за правда, од 5 до 19 мај, ги даде на увид на јасноста извадоците од Избирачкиот список во просториите на нејзините регионални канцеларии. Како одговор на претходната загриженост, Министерството за правда исто така им овозможи на граѓаните да проверат на интернет дали се вклучени или не во Избирачкиот список и исто така спроведе неколку проекти со кои се поттикнуваа

⁹ Слично на ова, ДИК исто така почна да ги усвојува записниците од своите седници дури на 4 јули.

¹⁰ Во Програма за обука на ДИК првично беше одредено дека „според оваа програма и Член 37.2.5 од Изборниот законик, ОИК мора да заврши со обуката најдоцна десет дена пред денот на изборите [т.е. на 26 јуни].“ Во пракса, обуките на ИО започнаа на 26 јуни и траеја до 1 јули.

¹¹ На пр. објасненијата за постапките за гласањето на болните и инвалидите, значително се разликуваа во текот на обуките на ИО. Некои обучувачи ги упатуваа членовите на ИО на тоа дека во вакви случаи се користи специјална гласачка кутија, а други пак препорачуваа спроведување постапка на гласање со користење само на коверти. Во рамките на неколку други обуки, воопшто немаше објаснување како се гласа од дома.

¹² Прирачникот, по правило, беше доставуван до ИО денот пред денот на изборите, заедно со гласачките ливчиња и другиот изборен материјал. Доцнењето може само делумно да се објасни со фактот дека Прирачникот морал да биде преведен и испечатен на неколку од официјалните јазици.

граѓаните да го сторат тоа, заедно со домашната набљудувачка организација МОСТ. Граѓаните провериле повеќе од 20.000 записи во Избирачкиот список. Претходно, Министерството за правда го ажурираше Избирачкиот список и избриша од него повеќе од 6.000 имиња на починати лица.

Како и во рамките на претходните избори, неколку партии се посомневаа во точноста на избирачкиот список, но всушност покренаа само неколку конкретни забелешки во рамките на рокот за поднесување приговори. Најголемата загриженост беше во врска со избирачите кои живеат во странство, при што постоеја очекувања дека некој ќе гласа во нивно име, што е незаконски. Според законот, ваквите лица остануваат запишани во Избирачкиот список сè додека се со постојано живеалиште во земјата. Министерството за правда презеде напори да ги намали потенцијалните прекршувања на законот, при што со знак ѕвезда ги обележа записите на околу 58.500 лица кои им се познати на органите дека живеат во странство подолго од една година.

С. ИЗБОРНИ ЕДИНИЦИ

ДИК на 9 јуни ги објави описите на избирачките места како и конечните податоци за избирачите за секое избирачко место, општина и изборна единица посебно, подготвени од страна на Министерството за правда. Во околу 14 избирачки места, кои се наоѓаа во пооддалечени предели, имаше помалку од 10 или повеќе од 1.400 запишани избирачи, стапка предвидена со Изборниот законик како минимум или максимум број избирачи во едно избирачко место. Во пет од шесте изборни единици, беа запазени законските услови за бројот на избирачи во едно избирачко место, а во Изборната единица 6 постоеше мало отстапување од законската норма за бројот на избирачи, која одредува бројот на избирачи во избирачките единици да не отстапува за повеќе од 3 отсто од просечниот број избирачи.

Границите на шесте избирачки единици беа воспоставени во 2002 г. и оттогаш останаа непроменети. По територијално-административната реформа извршена во 2004 г., пет од постојните 84 општини беа поделени на два дела и влегоа во составот на две изборни единици.¹³ Во тие општини Општинските изборни комисии всушност мораа да спроведат постапки како за два избори, со две посебни листи на кандидати, како и посебни записници за резултатите. Само во една од овие општини, скопската општина Чаир, бројот на избирачите беше речиси подеднакво поделен меѓу двете изборни единици, при што Изборната единица 1 имаше 32.774 запишани избирачи, а во Изборната единица 2 имаше 24.170 избирачи. Во останатите четири општини, бројката варираше од 113 до 2.574 избирачи запишани во една од двете изборни единици за кои станува збор.¹⁴ Се чини дека во овие случаи границите на изборните единици можат на лесен начин да се прекројат, и тоа без никакво прекршување на законските услови во врска со бројот на избирачи во секоја од изборните единици. Со ова ќе се намали преоптовареноста на Општинските изборни комисии и значително ќе се намали збунетоста меѓу граѓаните, бидејќи во овие општини една

¹³ Битола, Кривогаштани, Куманово, Старо Нагоричане и скопската општина Чаир.

¹⁴ Бројот на избирачи е следниов: Кривогаштани – едно гласачко место со 113 запишани избирачи, од вкупно 13 гласачки места; Куманово – 18 од 128 гласачки места (2.112 избирачи); Битола – 11 од 152 гласачки места (2.547 избирачи); Старо Нагоричане – 7 од 38 гласачки места (622 избирачи).

иста партија на митинзите промовираше два различни броеви на гласачките ливчиња, во зависност од изборната единица.¹⁵

VI. РЕГИСТРАЦИЈА НА КАНДИДАТИ

Регистрираните политички партии, коалиции, како и групите гласачи (при што постои услов за собирање 1.000 потписи од запишани избирачи со живеалиште во изборната единица каде групата има намера да ја поднесе својата листа на кандидати) имаа право да предложат свои кандидати по пат на поднесување на листа на кандидати за членови на Собранието. Партиите и коалициите кои сакаат да учествуваат во изборната трка во повеќе од една изборна единица мораа да поднесат листи на кандидати за секоја изборна единица посебно. Официјалните подносителите на листи на кандидати се сметаа за организатори на изборна кампања. Организаторот на изборна кампања е одговорен за законитоста на спроведувањето на изборната кампања.

ДИК на 2 јуни ја заврши постапката за усвојување на листите на кандидатите и истите ги потврди и објави во посебна листа на кандидати за секоја изборна единица. Вкупно 31 политичка партија и коалиција, како и две групи избирачи поднесоа свои листи на кандидати за една или повеќе изборни единици, при што сите беа потврдени од страна на ДИК со еднократна постапка. Вкупно 135 листи беа потврдени од страна на ДИК. Во изборната трка во шесте изборни единици учествуваа 11 партии и коалиции, а седум партии и коалиции поднесоа листи на кандидати за учество во пет од шесте изборни единици. Четири партии и две групи избирачи ги поднесоа своите листи на кандидати само во една изборна единица. Бројот на листи на кандидати по изборна единица се движеше од 19 во Изборна единица 6 до 29 во Изборна единица 1.

Една од двете главни етнички албански партии, Демократската партија на Албанците (ДПА), на контроверзен начин, на својата листа на кандидати предложи лице против кое постои постапка за две кривични дела и уште едно против кое се води истрага за воени злосторства. Ваквата одлука на партијата ја подигна загриженоста во врска со заложбите на оваа партија кон водење демократска политика, како и во врска со можните инциденти на насилство во регионите каде двајцата кандидати се кандидирани за пратеници, пред денот на изборите и на денот на изборите. Еден од кандидатите на крајот беше избран за пратеник.

VII. ИЗБОРНА КАМПАЊА

Политиката во земјата е поделена по етнички линии, а клучната изборна трка се водеше меѓу етнички-заснованите партии кои се натпреваруваа да ги освојат гласовите на избирачите од своите заедници. Така всушност се спроведуваа паралелни изборни кампањи, од една страна од главните етнички македонски партии и од друга од главните етнички албански партии.

Политичката сцена од 2002 г. наваму изгледаше уште порасцепкано, особено на страната на етничките Македонци, при што одреден број нови политички партии им

¹⁵ Ова се случуваше поради тоа што местото на партијата на гласачкото ливче се одредуваше со посебно ждребење за секоја изборна единица.

се спротивставија на двете главни ривалски партии или коалиции, „За Македонија заедно“ и ВМРО-ДПМНЕ. Новите партии се: ВМРО – Народна партија (ВМРО-НП), предводена од страна на поранешниот Премиер Љубчо Георгиевски, партија која се отцепи од ВМРО-ДПМНЕ на крајот на 2004 г. По разидувањето, ВМРО-НП, во собранискиот состав во заминување, имаше повеќе пратеници од ВМРО-ДПМНЕ, но нејзиниот учинок беше значително послаб на Локалните избори од 2005 г. од оној на ВМРО-ДПМНЕ. Нова социјалдемократска партија (НСДП), формирана во октомври 2005 г. од страна на поранешниот член на потесното раководство на СДСМ, Тито Петковски, поранешен Претседател на Собранието и претседателски кандидат на СДСМ во 1999 г. Демократска обнова на Македонија (ДОМ), партија формирана во јануари 2006 г. од страна на Лилјана Поповска, поранешен член на потесното раководство на помалиот коалициски партнер на СДСМ, Либерално демократската партија (ЛДП).

Главните етнички албански партии претставени во собранискиот состав во заминување, ДУИ и ДПА, исто така беа едни од главните учесници на овие избори. ДУИ учествуваше во изборната трка во коалиција со две помали партии, етнички албанската Партија за демократски просперитет (ПДП) и партијата која ги застапува правата на бошњачкото малцинство.

На 13 јуни, два дена пред официјалниот почетокот на кампањата, лидерите на повеќето политички партии кои учествуваат на изборите, земаа учество во јавното потпишување на Кодексот на однесување и се заложиле за спроведување на фер избори. Овој настан го организираше Националниот демократски институт за меѓународни работи (НДИ), домашната непартиска набљудувачка организација МОСТ и Македонското женско лоби. Потоа следеше една исцрпна кампања за информирање на јавноста, чиј слоган беше „Мора да биде фер.“

Според Изборниот законик, активностите за спроведување на кампањите не требаше да започнат сè до 15 јуни. Но многу од партиите одржаа „конвенции“, пред 15 јуни на кои беа претставени нивните кандидати, а понекогаш и партиските програми, при што беше очигледно дека ваквите настани се поврзани со изборите. Во повеќето случаи ваквите настани беа следени во значителен обем од страна на медиумите. Другите активности поврзани со спроведување на кампањите вклучиле поставување билборди, платено политичко рекламирање, како и држење митинзи низ целата земја.

Одреден број медиуми и невладини организации го квалификуваа спроведувањето политички активности, кои очигледно беа поврзани со претстојната изборна кампања, како кршење на законските одредби за спроведување изборна кампања. Кусокот јасни дефиниции за тоа што точно претставуваат активности на една изборна кампања, во рамките на дозволеният 20-дневен период, наспроти оние политички активности кои се гарантираат преку почитување на основните граѓански и политички права, создаде атмосфера на збунетост. ДИК изјави дека секакви коментари околу ова не се во нејзина надлежност.

Атмосферата во текот на кампањите беше различна од регион до регион, во зависност од различните локални услови и етничката „конфигурација“ на теренот. Во одредени региони, активностите на кампањите беа главно забавени, додека во други региони пак, таквите активности веќе беа започнати дури пред официјалниот почеток на кампањата. Активностите на кампањите главно се состоеја од држење

митинзи во поголемите градови, при што челниците на партиите имаа свои обраќања.

Платеното телевизиско рекламирање и поставувањето комерцијални плакати на билборди, исто така зафаќаа голем дел од активностите на кампањите. При тоа, според Изборниот законик, општините, како и градот Скопје, требаа да назначат места за бесплатно поставување плакати во текот на официјалниот период на кампањата. Оваа одредба беше спроведувана различено во целата земја. Повеќето општини не идентификуваа места за такво бесплатно поставување плакати во роковите предвидени во Изборниот законик.

Многу од општините не ги почитуваа овие правила, па така на многу места истакнувањето на изборните плакати личеше на зона слободна за поставување на какви и да било материјали, при што постерите се поставуваа секаде каде што ќе можеше да се најде место за тоа. Одредбата од Изборниот законик со која се забранува уништување на изборни плакати на други партии или прелепување на такви плакати, главно не се почитуваше. Како резултат на ова се создаде постојан натпревар за поставување плакати, особено во Скопје.

Исто така, може да се стави под знак прашалник, особено во Куманово, поставувањето на партиски знамиња на јавни места. Постоеше една непостојана состојба околу тоа дали истакнувањето на партиски знамиња на јавни места е дозволено или не, а ако е, кои правила треба да се применуваат во врска со тоа. ДПА упати жалби околу тоа дека локалните власти не издале упатства за ова прашање пред почетокот на кампањата.

Првата половина од кампањата се одвиваше во сенката на голем број инциденти на насилство, меѓусебни обвинувања и контраобвинувања. Повеќето од овие инциденти се случија во северозападниот дел од земјата, а во нив земаа учество ДПА и ДУИ. Инцидентите вклучуваа напади на месни партиски канцеларии и партиски активисти, како и наводи за вршење заплашување. Овие инциденти најмногу се случуваа во општина Теарце и во скопската општина Сарај. Најистакнат инцидент беше сторената значителна штета на канцелариите на ДУИ во Сарај, како и фрлените гранати во дворот на канцеларијата на ДПА во истата општина. Инцидентите во Теарце вклучија напади врз ДУИ во село Слатино, како и вршење заплашување и отстранување на партиски материјал на ДУИ за потребите на кампањата, во селата Доброште и Глоѓи. Други напади се случија во општините Липково, Студеничани, Тетово и Струга. Инцидент со истрели од огнено оружје се случи ноќта меѓу 18 и 19 јуни, при што беа вмешани активисти на ДПА и ДУИ; никој не беше повреден во текот на престрелката. Во еден друг инцидент меѓу активисти на ДПА и ДУИ во село Рашче во општина Сарај, на 24 јуни, неколку лица беа претепани, а едно лице беше повредено од истрел од огнено оружје.

ДУИ одговори на нападите, кои најчесто беа врз простории и партиски членови, со повици за смирување на состојбата. Во една изјава од 19 јуни, лидерот на ДУИ, Али Ахмети, ги повика активистите од неговата партија, да избегнуваат чинови на насилство, без оглед на тоа кој бил одговорен за инцидентите кои се случиле дотогаш. На 20 јуни амбасадорот на САД и специјалниот претставник на ЕУ ги донесоа на заедничка маса челниците на ДПА и ДУИ за да повикаат на спроведување на мирни избори. На 27 јуни, високи претставници на меѓународната заедница го посетија Рашче каде јавно ги осудија чиновите на насилство поврзани со изборите.

Ноќта меѓу 21 и 22 јуни се случи физичка пресметка во центарот на Скопје меѓу активисти на СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ, која произлегла од спор околу поставувањето на партиски плакати. Во инцидентот, за кој партиите меѓусебно се обвинуваа, според одредени извештаи имало и истрели од огнено оружје.¹⁶ СДСМ излезе со соопштение дека до крајот на изборната кампања нема да поставува плакати во Скопје.

Политичките партии ѝ искажаа на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР општи обвинувања за постоење на притисок врз гласачите, вклучително и заплашување и давање мито, особено врз ранливите малцински заедници и вработените во јавниот сектор. Ова вклучува и заплашување со закана за губење на работното место или социјалната помош.

Одредени партии ѝ се пожалија на НМИ дека активностите во нивните кампањи во одредени региони биле попречени поради напади на насилство или заплашување. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР увиде дека спроведувањето на кампањата на ДУИ во општините Теарце и Сарај била попречена поради бројните напади врз нејзините локални канцеларии. ДПА изјави дека активностите на нејзината кампања наводно биле попречени во кичевскиот крај, особено во општините Осломеј и Зајас. НСДП изјави дека наводно имала тешкотии да ги отвори своите локални канцеларии во општините Кочани, Куманово и Гевгелија и обвини дека тоа се должело на притисок од страна на нејзините политички противници.

Опозициските партии искажаа особени општи обвинувања за постоење на злоупотреба на средствата на јавната администрација, посебно од страна на кабинетите на градоначалниците. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР забележа користење на простории во општинската зграда на општина Карпош во Скопје, која се користеше како партиски штаб од страна на градоначалникот на општина Карпош, кој исто така беше кандидат на коалицијата „За Македонија заедно“. Во општина Шуто Оризари во Скопје службениците од јавната администрација признаа дека биле користени општински средства, како на пр. автомобили, човечки ресурси и телефони за активности за спроведување на кампањата.

Државната антикорупциска комисија идентификуваше два случаи на противзаконска продажба на државни средства во текот на спроведувањето на кампањата, имено, продажбата на акциите на термо-централата ТЕК „Неготино,“ како и градежно земјиште во Скопје. Комисијата енергично и јавно го осуди ваквото кршење на Законот за спречување на корупцијата, повикувајќи ги сите институции на ефикасен начин да ги штитат јавните интереси и да ги искористат сите законски мерки кои им се на располагање за да ги истражат наводните нарушувања на законот.

Новите измени во Изборниот законик, особено оние за составот на Избирачките одбори, беа прифатени од политичките партии како позитивен чекор кој ќе придонесе кон подобрување на спроведувањето на изборите. Меѓутоа, и понатаму постоеше голема недоверба во изборниот процес, особено кај опозициските партии, како и недоверба меѓу сами партиите. Ваква недоверба можеше да се забележи во изјавите на загриженост на опозициските партии, во врска со избирачкиот список,

---

¹⁶ Полицијата изјави дека не е јасно дали истрелите кои биле чуени биле поврзани со инцидентот во кој биле вклучени партиските активисти.

како и нивните повторени барања за распределување на многу поголем број меѓународни набљудувачи на теренот со цел да се спречат можните нарушувања на денот на изборите. При тоа, во неколку изјави кои значително ја поткопаа довербата во полицијата, лидерот на ДПА во неколку наврати ја обвинија полицијата дека е пристрасна и дека работи во полза на ДУИ, особено за време на судирите во Сарај. Министерот за внатрешни работи јавно ги отфрли ваквите обвиненија.

Кампањите на поголемите партии на етничките Македонци се концентрираа на економските и социјалните прашања и можностите за ЕУ интеграција. Партиите силно ја критикуваа минатата работа и програмите на противничките партии. Коалицијата „За Македонија заедно“ го истакна нејзиниот успех во добивањето на земјата статус на кандидат за членство во ЕУ, додека опозициската ВМРО-ДПМНЕ го претстави напредокот на владата во заминување во врска со ЕУ интеграциите, како недоволен.

Наспроти ова, кампањите на ДУИ и ДПА се засноваа на успехот или неуспехот на владата во врска со унапредувањето на интересите на етнички албанската заедница. ДУИ тврдеше дека имала позитивен учинок во владата, особено во постигнувањето на аспирациите на етничките Албанци на полето на статусот на албанскиот јазик, децентрализацијата, како и истакнувањето на албанското знаме. ДПА пак, ја обвини ДУИ дека неуспела да ја подобри положбата на етничкото албанско население.

Една од особините на кампањите беше и спроведување на негативна кампања со користење навреди против ривласките лидери на партиите. ДПА користеше мошне остра реторика против лидерот на ДУИ. Во подоцнежната фаза од спроведувањето на кампањите беше увидено зголемено прибегнување кон користење негативна кампања, особено преку меѓусебните обвинувања на лидерите на СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ, за постоење на корупција, вклучувајќи и кампања со лепење постери и објавување реклами во печатот, прикажувајќи го лидерот на ВМРО ДПМНЕ во негативно светло. Од време навреме беше увидено и користење јазик на омраза, особено од страна на некои истакнати кандидати на ДПА, кои етничките Македонци ги нарекуваа со пејоративни имиња.

VIII. МЕДИУМИ

A. РЕГУЛАТИВА

Медиумското покривање на парламентарните избори се регулира со Изборниот законик. Во текот на официјалниот период на спроведување на кампањата, работата на радиодифузните претпријатија исто така се регулира и со Правилата за рамноправно претставување во медиумите, како и соодветните одредби на Законот за радиодифузна дејност. Правната рамка, главно одредува дека радиодифузерите мораат да обезбедат еднакви услови за пристап до сите учесници во изборната трка.

Правилата за рамноправно претставување во медиумите, кои Собранието ги усвои на 22 мај по предлог на Советот за радиодифузија, ги уредуваат државните и приватните радиодифузери. Според овие правила, јавниот радиодифузен сервис, Македонска радио телевизија, мораше да обезбеди бесплатен простор во нејзините програми за директно претставување на секоја регистрирана листа на кандидати.

Како националните, така и приватните радиодифузни претпријатија, мораа да обезбедат балансирано покривање на кандидатите во нивните програми, во согласност со принципот на пропорционално претставување, заснован на бројот на регистрирани листи по изборна единица. Локалните радиодифузери мораа да обезбедат еднакво претставување во нивните програми, врз основа на регистрираните листи во областите за кои имаат добиено концесија.

Приватните радиодифузери мораа да обезбедат еднакви услови за прикажување на платено политичко рекламирање, како и да ги почитуваат поставените временски ограничувања за такво рекламирање. Не беше дозволено емитување на платено политичко рекламирање на јавните радиодифузни сервиси.

Советот за радиодифузија беше надлежен за регулирање и следење на однесувањето на радиодифузерите. Составот на советот беше променет кон крајот на 2005 г. по усвојувањето на Законот за радиодифузија.

Советот за радиодифузија, кој е надлежен да ја следи работата на радиодифузните претпријатија во текот на официјалниот период на кампањата, на 15 јуни, започна да врши мониторинг на сите локални и национални радиодифузери. Првичните резултати од неговото одделение за мониторинг беа објавени во рамките на конференција за печатот во текот на кампањата, два дена по денот на изборите. Како резултат на мониторингот, Советот за радиодифузија издаде одреден број официјални предупредувања до медиумите, главно поради тоа што ги прекршиле временските ограничувања за платеното рекламирање. Советот за радиодифузија исто така увиде дека на денот на изборите одредени медиуми ги прекршиле одредбите за изборниот молк.

Прекршувањата на одредбите на пропорционалното претставување беа разгледани од страна на ДИК дури на 5 јули, откако Советот за радиодифузија излезе со конечните бројки од својот медиумски мониторинг. ДИК има право да покрене прекршочна постапка на предлог на Советот за радиодифузија, врз основа на резултатите од мониторингот.

На конференција за печат, Советот за радиодифузија истакна дека во текот на кампањата, најголем дел од радиодифузерите покажале задоволително ниво на професионално работење, меѓутоа речиси сите радиодифузери не успеале да се придржуваат кон условите за одредување пропорционално време во нивните програми, врз основа на бројот на регистрирани листи. Претставниците на медиумите истакнаа дека ова во голема мера се должело на фактот дека некој помали партии имале регистрирани листи на кандидати во повеќе или во сите изборни единици, но имале значително помал број активности, за разлика од поголемите партии.¹⁷

И покрај издадените предупредувања, и покрај влијанието на јавните соопштенија на конференции за печат со кои медиумите требаше да се отргнат од недозволените дејствија, непостоењето на директни механизми за спроведување на законот, на Советот за радиодифузија му ја намалија способноста да најде навремено и ефикасно решение за неурамнотеженото медиумско покривање на кампањата.

---

¹⁷ Мониторингот на медиумите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР исто така покажа дека радиодифузерите не успеале да се придржуваат кон оваа одредба.

В. МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМИТЕ НА НМИ НА ОБСЕ/ОДИХР

На 2 јуни НМИ на ОБСЕ/ОДИХР започна со мониторинг на главните електронски и печатени медиуми. Активностите за вршење мониторинг врз медиумите беа сконцентрирани на следење на ударните емисии на првиот канал на јавниот сервис Македонска радио телевизија, МТВ1, и трите приватни ТВ станици А1 ТВ, ТВ Сител и Канал 5. При тоа, беа анализирани и главните вести на албански јазик на МТВ2 и бесплатните претставувања и дебати на МТВ+. Од печатените медиуми, беа следени дневните весници *Дневник*, *Факти*, *Лајм*, *Вест*, *Време* и *Утрински Весник*.

Пред почетокот на официјалниот период за одржување на кампањата, медиумите известуваа за партиските подготовки за кампањата, како и за конференциите за печатот и претставувањето на кандидатите на партиските конвенции. Извештаите околу политичките изјави во врска со изборните ветувања на партиите, како и меѓусебните коментари во врска со партиските платформи, беа емитувани многу пред официјалниот почеток на кампањата. Исто така, главните електронски медиуми емитуваа платено политичко рекламирање многу порано од 15 јуни.

Наодите од следењето на медиумите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР упатуваат на тоа дека, во текот на фазата пред почетокот на кампањата, националните радиодифузери и весници во голема мера ги покриваа активностите на Владата. Во текот на овој период, во информативните емисии на јавниот сервис МТВ1 беше посветено 44 отсто од времето за известување за активностите на членовите на Владата, главно на неутрален начин. Вториот канал на МТВ, во рамките на ударните вести на албански јазик, обезбеди детално покривање на политичките активности, при што посвети 30 отсто од времето за политичките активности на ДУИ, во споредба со 8 отсто од времето за ДПА.

Во текот на целиот 20-дневен период на спроведување на кампањата, националните електронски и печатените медиуми им обезбедија на гласачите дневни информации во врска со активностите од кампањите и гледиштата на кандидатите. Специјалните ТВ програми, како и изборните страници во главните весници ја информираа јавноста, како за политичките, така и за техничките аспекти на изборите.

Јавниот радиодифузен сервис, Македонска телевизија (МТВ), се придржуваше кон законските одредби за распределба на бесплатното време за подносителите на листите на кандидати; при што прилозите беа распределени врз основа на бројот на изборни единици во кои учествуваат кандидатите. Меѓутоа, бесплатните прилози беа емитувани вон ударните термини и на понепопуларниот трет канал, МТВ+, со што евентуалната гледаност беше намалена. Партиите на етничките Албанци директно ги пренесоа своите пораки преку бесплатното претставување кое го понуди програмата на албански јазик на МТВ2.

Покрај бесплатните претставувања, МТВ емитуваше и одреден број дебати на МТВ+, а секоја од нив се концентрираше на различна тема. МТВ2 емитуваше одреден број форуми со етнички албански кандидати. Неколку од предвидените дебати на јавните канали беа откажани бидејќи кандидатите одбија да учествуваат.

МТВ редовно емитуваше изборни прилози, кои информираа за активностите на кампањите на партиите, под името „Изборна хроника.“ МТВ ја извести НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека одредени партии не ги почитувале објавените распореди за

нивните изборни активности, при што известувањето од теренот, според распоредот, ѝ било отежнато.

Во текот на официјалниот период на спроведување на кампањата, во вечерните информативни емисии на МТВ1,¹⁸ владејачката коалиција „За Македонија заедно“ доби 23 отсто од времето наменето за политички теми, додека коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ доби 17 отсто. Покривањето на активностите на владините претставници, кои во информативните емисии дејствуваа во служба на државата, беше значително поголемо на двата јавни канала кои беа следени, во споредба со приватните (и тоа 12 и 11 отсто на МТВ1 и МТВ2, за разлика од просекот од 3,6 отсто на трите следени приватни канали). МТВ2 во информативните емисии на албански јазик ѝ обезбеди на ДУИ повеќе од два пати од времето за изборните активности, во споредба со ДПА (т.е. на ДУИ 39, а на ДПА 16 отсто од времето).

На 2 јули, два дена пред настапување на изборниот молк, МТВ2, во својот ударен термин, емитуваше документарна програма за лидерот на ДУИ Али Ахмети, при што се славеше неговото дело. Истата документарна програма беше емитувана и од страна на одредени локални ТВ станици на албански јазик.

Главните приватни национални ТВ канали емитуваа специјални изборни сегменти во рамките на нивните информативни програми, во кои се известуваше за изборната кампања. Исто така, редовно беа емитувани и форуми и дебати.

Приватните канали А1 ТВ и Канал 5 во нивните информативни програми, известуваа урамнотежено за двете главни коалиции, додека на ТВ Сител јасно се претпочиташе опозицијата, при што 40 отсто од времето наменето за политичко известување ѝ беше посветено на коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ, за разлика од 19 отсто посветено на владејачката коалиција. Треба да се истакне дека А1 ТВ, во своите информативни емисии, повеќе се концентрираше на Партијата за економска обнова (ПЕО) отколку на двете главни коалиции, посветувајќи ѝ 19 отсто од времето на ПЕО, во споредна со 13 отсто на владејачката и 13 отсто на коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ. Ваквата состојба го истакна конфликтот на интереси со кои се соочи овој медиум, бидејќи неговиот сопственик, Велија Рамковски исто така беше и лидер на ПЕО.¹⁹ Тонот кој се користеше во информативните емисии на приватните радиодифузери беше претежно неутрален.

Печатените медиуми кои беа следени објавуваа колумни и коментари кои содржеа цела низа различни политички мислења. Весниците им обезбедија на гласачите информации околу активностите на кампањите, како и информации за техничките аспекти и постапки на изборниот процес.

Главно, тонот кој се користеше во покривањето на кампањите од страна на печатените медиуми беше умерен, со одредени партиски коментари објавени во уредничките рубрики, а понекогаш беа објавувани и сензационални наслови. Инцидентите поврзани со изборната кампања и употребата на насилство од страна на партиски активисти, во текот на првата половина од кампањата, беа главно критикувани во весниците.

¹⁸ „Изборната хроника“ не е вклучена во бројките.

¹⁹ Со слични конфликти на интереси се соочија и ТВ Сител и Канал 5 ТВ, бидејќи нивните сопственици или раководители се роднини на партиски лидери кои на овие избори беа поврзани со главната опозициска и владејачка коалиција.

Партиите даваа платени политички реклами во весниците и телевизијата во форма на кратки изборни спотови, снимки од митинзи, музички спотови и сатирични анимирани филмови, како и извештаи за идните настани во нивните кампањи. Двете водечки коалиции беа најактивни во користењето на платеното рекламирање. Треба да се истакне дека врз стратегиите на платените медиумски кампањи, како на политичките партии на етничките Македонци, така и оние на етничките Албанци, влијаеше припадноста на етничката група, бидејќи не постоеше политички маркетинг насочен кон останатите заедници.

Кампањата за подигање на јавното мислење со слоган „Мора да биде фер,“ организирана од страна на МОСТ и Македонското женско лоби, која имаше за цел да ги потсети партиите за постоењето на Кодексот за однесување кој партиите претходно го потпишаа, беше широко распространета во печатените и електронските медиуми.

IX. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ

Заштита на правата на кандидатите се гарантира преку две различни постапки. Кандидатите можат да отпочнат постапка за повреда на нивните права, пред првостепените судови во текот на изборната кампања, а тие одлуки можат да се обжалат пред апелационите судови. Кандидатите исто така можат да побараат правна заштита и пред ДИК и да ја обжалат одлуката на ДИК пред Врховниот суд. Покрај ова, секој избирач има право да поднесе приговор до ДИК во врска со заштитата на неговите или нејзините права, а понатаму и жалба до Врховниот суд. За сиве постапки постојат кратки рокови во кои мора да биде донесена одлука.

Речиси половина од првостепените судови со кои НМИ на ОБСЕ/ОДИХР стапи во контакт не беа запознаени со нивните надлежности за решавање по приговори поврзани со изборите, поднесени од страна на организаторите на кампањи, како што одредува Изборниот законик. Претставниците од Министерството за правда изјавија дека издавањето упатства или известија до судовите во врска со нивните нови надлежности, не спаѓа во нивниот опис на работни задачи, а дека Здружението на судии е орган кој обично спроведува такви обуки. При тоа, различни соговорници (Министерството за правда, правни експерти и ДИК) понудија различни толкувања за природата на постапките кои може да бидат покренати од страна на кандидатите.

На денот на изборите ДИК прими неколку „известувања“ за сторени неправилности, кои послужија само како информација бидејќи не беа јасно означени како приговори. ДИК решаваше по ваквите случаи преку стапување во контакт со соодветната ОИК. Меѓутоа, не е јасно врз каква основа ДИК ги разграничуваше „вистинските“ приговори од „известувањата,“ бидејќи не постои законска основа за такво разграничување. При тоа, на ваквиот вид приговори не се даваше писмен одговор, а единствениот начин на следење на нивниот статусот беше нивно бележење во записниците од седниците на ДИК.

По денот на изборите, во согласност со законскиот рок, во ДИК пристигнаа вкупно 45 приговори во врска со 213 гласачки места. ДИК за да ги распореди приговорите и да ги спореди со соодветните обрасци (Образец 16) од гласачките места за кои се приговара, како и со соодветните обрасци од Општинските изборни комисии

(Образец 21), формираше работна група. ДИК на 9 јули ги отфрли сите приговори, по пат на гласање на отворена седница, во согласност со законските рокови.

При решавањето по приговорите, членовите на ДИК, за случаи поднесени од партиите со кои имаат поврзаност, во најголем број случаи, гласаа според партиското убедување. Критериумите за донесување на одлуките не беа објавени, ниту пак членовите постигнаа договор за општите критериуми за донесување одлуки.

Во повеќето случаи причината за отфрлање на приговорите беше недоволниот број докази, особено во случаите кога недостасуваше официјална забелешка во обрасците. Меѓутоа, кога постоеја такви забелешки во обрасците од гласачките места и/или од Општинските изборни комисии, ДИК заклучуваше дека не може да се востанови дали настаните опишани во забелешките на обрасците навистина се случиле. Потоа, во најголем број случаи ДИК гласаше против вршење увид во изборниот материјал. Во случаите кога претставниците на партиите ќе побараа преземање на одредени активности за одредување на фактите, ДИК изјавуваше дека нема надлежности за спроведување истрага.

Во многу случаи, ДИК истакна дека за прашањата кои претставуваат основа на приговорите требало да се извести полицијата, обвинителството, судот или други институции, кои се надлежни за покренување кривична постапка. На некој начин, со тоа што употребуваше формалистички начин на одлучување по приговорите и со тоа што во тесна смисла ги толкуваше своите обврски, ДИК не успеа да ја запази својата главна обврска, а тоа е осигурување на спроведување на демократски изборен процес.

До Врховниот суд беа испратени 35 жалби по одлуките на ДИК, во законски пропишаните рокови. Од нив, 23 беа отфрлено како неосновани, девет беа делумно прифатени, а три беа прифатени. При решавањето по жалбите, Врховниот суд ги поништи резултатите во 28 гласачки места.

Х. УЧЕСТВО НА НАЦИОНАЛНИТЕ МАЛЦИНСТВА

Врз основа на Уставот, Изборниот законик и Охридскиот рамковен договор од 2001 г. Државата ги поттикнува етничките заедници целосно и на сите нивоа да учествуваат во политиката. Изборниот законик одредува дека во сите општини каде најмалку 20 отсто од населението се припадници на „други етнички заедници,“ составот на изборните органи мора да биде заснован на начелото за „адекватна и правична застапеност,“ при што, во органите за спроведување на изборите, задолжително се користат малцинските јазици. Овој услов исто така важи и за гласачките ливчиња и целиот официјален изборен материјал и документи.

Исто како и во рамките на претходните избори, и овој пат сите етнички заедница имаа свои партии кои тврдеа дека ги застапуваат интересите на соодветната етничка заедница. Партиите кои ги претставуваа етничките Албанци играат важна улога во целокупната политика на земјата. Другите етнички заедници (Ромите, Турците, Власите, Србите, Бошњациите) имаат партии кои тврдат дека ги застапуваат нивните интереси, а повеќето од таквите заедници беа застапени во повеќе од една партија. Повеќето партии кои ги застапуваат интересите на помалите национални малцинства, не учествуваа сами на изборите туку им се приклучија на двете главни

коалиции. Така, коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ ги вклучи следниве партии: Демократски сили на Ромите, партијата за „Интеграција на Ромите,“ Партијата на Власите, Бошњачката демократска партија, Движењето на Турците и Ромската алијанса на Македонија, а пак коалицијата „За Македонија заедно“ ги вклучи Демократската партија на Србите, Демократската партија на Турците, Демократската унија на Власите и Обединетата партија на Ромите. Меѓу помалите партии кои учествуваа сами на изборите, само ново формираната Партија за европска иднина (ПЕИ), која ги застапува Македонците–муслимани, успеа да влезе во Собранието со едно пратеничко место.

На НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ѝ беше соопштено дека во рамките на преговорите на помалите етнички партии за влез во коалициите, во повеќето случаи, таквите преговори се сведуваа на устен договор, без никаков протокол или без добивање натамошни гаранции дали договорот ќе се почитува. Главно, помалите етнички партии немаа изборни платформи или програми, покрај тврдењата дека ги застапуваат своите етнички заедници. Меѓутоа, сите вакви партии им се обраќаа на своите заедници на својот јазик, при што ги подвлекуваа општите традиционални вредности.

Многу членови на помалите етнички групи се маргинализирани и социјално запоставени. Ова ги прави потенцијални мети за купување гласови бидејќи како такви повеќе се подложни на понуди на мали суми пари, храна или исплата на помали долгови. Тие исто така се поподложни на закани за губење на социјална заштита или други социјални услуги. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР прими голем број извештаи за изборни измами врз малцинските заедници, а на неколку наврати беше и директен сведок на таква пракса.

Во Штип, личните исправи на Ромите, кои биле оставени во локалните продавници како гаранција за наплата, на денот на изборите веќе не беа таму; еден локален лидер на партија претходно ѝ соопшти на НМИ дека неговата партија ќе им даде на сопствениците на продавниците 500 евра за покривање на долговите на неговите членови. Понатаму, во Прилеп, на еден истакнат лидер на заедницата му била понудена значителна сума пари ако вети дека нема да се меша во кампањата на СДСМ и ако не врши изборни активности за која и да било друга партија.²⁰ На денот на изборите, овластен претставник на СДСМ во Кочани им давал упатства на Роми-избирачи на ромски јазик, за кого да гласаат. Беа директно увидени и други ситуации во текот на денот на изборите, вклучувајќи и организиран превоз до гласачките места од страна на партиите, за избирачите од помалите етнички групи, како и групно гласање и гласање за други лица, во најголем број случаи од страна на етничките заедници. Иако беа изнесени тврдења за постоење на купување на гласови во текот на овие избори, ваквата пракса не доби судска разврска, со цел изрекување казни за такви дејствија. Инаку, купувањето гласови е кривично дело казниво со казна затвор од најмалку 5 години.²¹

НМИ на ОБСЕ/ОДИХР исто така доби индикации дека на некои Роми можеби им било ускратено правото на глас поради непоседување соодветни исправи за идентификација или регистрација кај властите. Во Шуто Оризари, општина во која доминантно население се Ромите, одзивот на гласачите изнесуваше само 32,5 отсто

²⁰ За овој случај НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше известена во писмена форма.

²¹ Еден истакна лидер на Ромите не беше свесен дека купувањето гласови е кривично дело казниво со казна затвор од најмалку 5 години. Се чинеше дека беше убеден дека купувањето гласови претставува само морален проблем.

од вкупниот број запишани избирачи, што претставува еден од најслабите одсиви во целата земја, при што бројот на неважечки гласачки ливчиња изнесуваше 5,3 отсто, што е повисока стапка од просечната во целата земја.

Во текот на овие избори, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР не доби извештаи за некои поголеми меѓу-етнички инциденти, како на пр. насилство меѓу заедниците, иако беа забележани изолирани случаи на користење на јазик на омраза.

Голем број граѓански здруженија за унапредување на интересите на помалите етнички групи беа активни пред и за време на изборите, особено во активности како што се едукација на избирачите, како и вршење набљудување. Меѓу нив се наоѓа и НВО „Есма“, чија цел е унапредување на учеството на Ромките во јавниот живот. Оваа НВО имаше акредитирано 26 домашни набљудувачки²² и на денот по изборите, одржа конференција за печат, каде ги соопшти своите наоди.

XI. УЧЕСТВО НА ЖЕНИТЕ

Одредбите на Изборниот законик имаат цел да го унапредат учеството на жените во политичкиот живот. Според Законикот и според појаснувањата на ДИК, најмалку едно од секои три места на листата на кандидати мора да биде зафатена од страна на кандидат, припадник на помалку застапениот пол. Оваа одредба ја почитуваа сите подносителите на листи. Првичните изборни резултати покажаа дека застапеноста на жените во новиот собраниски состав се накаче од 21 на 27,5 отсто, или пак на 33 од вкупно 120 пратеници.

Изборниот законик исто така одредува најмалку 30 отсто застапеност на секој од половите во составот на органите за спроведување на изборите. Долгорочните набљудувачи известуваа дека овие услови не биле запазени во шест од вкупно 84 Општински изборни комисии. Постоеше нееднакво придржување кон оваа одредба за составот на Избирачките одбори. Во 87 отсто од посетените гласачки места од страна на набљудувачите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР увидено е присуство на барем една жена-член на ИО, а во 61 отсто од ваквите посети, две или повеќе жени-членови на ИО.

Како и за време на претходните избори, извршените набљудувања на денот на изборите упатуваат на тоа дека постои помала шанса за вршење неправилности во присуство на жени-членови на Избирачките одбори. Ова се должи на фактот дека во 10 отсто од посетените гласачки места, каде немало ниедна жена член на ИО, вкупната оценка на набљудувањето била негативна, додека оваа бројка изнесувала 4 отсто, во гласачките места каде имало барем една жена-член на ИО.

И повторно, групното гласање сеуште е широко распространето, особено во селските средини во западниот дел од земјата, каде на жените всушност им беше ускратено правото на глас, на места каде се гласаше групно.

XII. ДОМАШНИ И МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ

Изборниот законик овозможува, како домашно така и меѓународно набљудување. Домашните и меѓународните набљудувачи се акредитираат од страна на ДИК. Домашни групи може да набљудуваат ако нивната дејност е регистрирана според

²² Интернет страница на ДИК (<http://www.sec.mk>).

Законот за здруженија на граѓани и фондации, најмалку една година пред спроведувањето на изборите, и ако во нивните статuti се споменуваат принципите на демократија и човекови права.

За парламентарните избори кои се одржаа на 5 јули, ДИК акредитираше скоро 5.000 набљудувачи, од кои околу 4.500 беа домашни непартиски набљудувачи, од вкупно 12 домашни невладини организации (НВО). Ова значително придонесе за транспарентноста и довербата на јавноста во процесот.

Најопсежното домашно набљудување беше организирано од страна на Здружението на граѓани МОСТ, кое ги набљудува изборите од 2002 г. наваму. МОСТ за овие избори акредитираше скоро 3.900 набљудувачи. Покрај набљудувањето на предизборниот период и набљудувањето на денот на изборите, МОСТ изготви и статистички предвидувања на резултатите во сите шест изборни единици врз основа на официјалните записници, познати под називот „паралелно сумирање на резултатите.“ МОСТ одржа неколку конференции за печат во текот на денот на изборите, при што ја информираше јавноста за увидените неправилности и даде информации за одзивот на гласачите.

Една друга НВО, под име „Диверзитети“ со седиште во Тетово, ја објави својата намера да ги набљудува изборите и од ДИК доби акредитации за повеќе од 1.700 набљудувачи. Меѓутоа, НВО „Диверзитети“ на 2 јули објави дека ќе се откаже од своите набљудувачки напори, изјавувајќи дека причина за тоа се: неодреден „притисок“, „блокада од страна на медиумите“, како и немање доволно средства.

ХИИ. ГЛАСАЊЕ И ПРЕБРОЈУВАЊЕ НА ГЛАСОВИТЕ

А. РАНО ГЛАСАЊЕ И ГЛАСАЊЕ ОД ДОМА

На 4 јули беше одржано рано гласање во 51 воена касарна, затвори и центри за внатрешно раселени лица. Вкупно 3.514 избирачи (т.е. 0,2 отсто од сите запишани избирачи) можеа да го остварат своето гласачко право во рамките на постапките за рано гласање. Од една страна, Изборниот законик овозможува рано гласање за лица кои се на отслужување на воен рок и лица кои се на издржување казна затвор, но од друга страна пак, во него не се вклучени внатрешно раселените лица, при што упатствата издадени од ДИК со кои раното гласање се однесуваше и на овие лица, на некој начин излезе надвор од рамките на Изборниот законик.

Гласањето од дома беше исто така спроведено на 4 јули за болните и инвалидите, кои најмалку три дена пред денот на изборите, поднеле барање за вакво гласање до ОИК. Како механизам за заштита, кој се оценува како добредојден, ДИК издаде упатства до Општинските изборни комисии да примаат само барања кои во прилог ќе содржат медицинска потврда за состојбата на здравјето на избирачот. Вкупно 1.592 избирачи беа регистрирани да гласаат од дома.

Како за раното, така и постапките за гласањето од дома беа спроведени од страна на редовните Избирачки одбори. МНМИ спроведе ограничено набљудување на раното гласање и гласањето од дома. Од една страна, набљудувачите на МНМИ известија за уредно гласање во 25-те установи каде се спроведуваше раното гласање, но исто така тие известија дека увиделе и грешки во постапката, особено чести

прекршувања на тајноста на гласањето,²³ како и одредено ниво на несигурност кај членовите на Избирачките одбори околу тоа кои се точните постапки за спроведување на таквото гласање.²⁴ Во кумановскиот колективен центар за внатрешно раселени лица, одреден број лица не биле запишани во Избирачкиот список, наводно поради тоа што го изгубиле својот статус на внатрешно раселено лице, па затоа не можеа да гласаат во таа установа.

Во Општински изборни комисии, во одредени општини, собирањето на гласовите дадени од воениот кадар, на вкупниот резултат од гласањето, се покажа како тешка задача. До охридската ОИК, на пр. не беше испорачан целосниот изборен материјал за таа навремено да го спроведе раното гласање во таа општина. Постапките за враќање на обележаните гласачки ливчиња до Општинските изборни комисии, преку користење на редовниот поштенски систем, не беа добро организирани, при што во одредени случаи тоа резултираше со ускратување на правото на глас на одреден број избирачи кои гласаа рано.

В. ГЛАСАЊЕ

Денот на изборите, во поголемиот дел од земјата, беше спроведен во главно мирна атмосфера, а гласањето пак на уреден начин. Меѓутоа беше известно за сериозни неправилности и нарушувања на законот, кои го поткопаа универзалното и еднаквото право на глас во одреден број општини, и тоа, во Боговиње, Брвеница, Кочани, Радовиш, Струга, Студеничани, Штип, Теарце, Зајас и Желино. Набљудувачите на МНМИ известија за случаи на полнење на гласачки кутии, купување гласови, кражба на гласачки ливчиња и друг изборен материјал, групно гласање и гласање за други лица, како и постоење тензија и заплашување, како и групи вооружени лица. Гласањето во неколку гласачки места мораше да биде прекинато поради таквите инциденти.

Набљудувачите известуваа за отворањето на гласачките места во 157 избирачки места. Постапките за отворање на гласачките места беа позитивно оценети во 95 отсто од посетените гласачки места. Проблемите кои беа увидени вклучуваа: непополнување на соодветните записници (образец 15) пред отворањето на гласачките места (во 15 отсто од случаите), небележење во записникот за изборниот ден на сериските броеви од заштитните ленти од гласачките кутии (во 8 отсто од случаите) и непосочување на претставниците на партиите и набљудувачите дека гласачките кутии се празни (во 15 отсто од случаите). Во неколку случаи важни делови од изборниот материјал недостасувале, посебно записникот за денот на изборите. Во еден случај, гласачките кутии не биле соодветно запечатени пред отворањето на гласачкото место. Во 21 од 80 посетени гласачки места каде претходниот ден се вршело гласање од дома, Избирачките одбори не ги пребројале мобилните гласачки коверти и не ги вметнале гласачките ливчиња во неподвижната гласачка кутија.

Неовластени лица, во најголем број полицајци кои не биле повикани од страна на Избирачките одбори, биле присутни во 11 отсто од посетените гласачки места.

²³ Еден случај во општина Штип, при што на избирачите кои гласале од дома им било кажано повторно да ги вметнат нивните обележани гласачки ливчиња во ковертите на кои биле напишани нивните имиња, а не во необележаните коверти кои биле наменети за тоа.

²⁴ Ова изгледа се должи на фактот дека објасненијата во врска со ваквото гласање, за време на обуките на членовите на ИО, беа неконзистентни. (Види исто така дел V, Органи за спроведување на изборите.)

Овластени партиски претставници биле присутни во 91 отсто од гласачките места, при нивното отворање, а во 56 отсто од случаите, домашни непартиски набљудувачи.

Спроведувањето на гласањето, на денот на изборите, беше оценето како „лошо“ или „мошне лошо“ во 5 отсто од околу 1.600 посетени гласачки места, при што ваквата оценка значително варираше од регион во регион. Работењето на Избирачките одбори беше оценето како „адекватно,“ „добро“ или „многу добро“ во 97 отсто од посетените гласачки места, а многуте потфрлања во спроведувањето на постапките изгледа се должеа на немањето претходно искуство и несоодветната обука. Оценките на набљудувачите околу тоа дали точно се спроведуваат постапките беше негативно оценета во 4 отсто од посетените гласачки места, а набљудувачите го оценија разбирањето на изборните постапки кај гласачите како „лошо“ или „мошне лошо“ во 7 отсто од гласачките места.

Јасни индикации за полнење на гласачки кутии беа забележани во 10 случаи, имено, во општините Боговиње, Брвеница, Струга, Студеничани, Теарце, Зајас и Желино. Во 7 отсто од гласачките места, набљудувачите биле сведоци на повеќекратни идентични потписи запишани во Избирачкиот список. Набљудувачите на МНМИ известија за кражби на гласачки ливчиња и друг изборен материјал во Боговиње, Брвеница, Теарце и Желино.

Гласање за други лица²⁵ беше забележано во 4 отсто од посетените гласачки места, а повеќекратно гласање²⁶ во 2 отсто од случаите. Групното гласање останува главен проблем, а такво гласање беше забележано во 20 отсто од гласачките места. Групното гласање беше пораспространето на местата каде има поголема застапеност на националните малцинства (во 31 отсто од случаите во споредба со 10 отсто од случаите на местата каде се доминантни етничките Македонци).

Не секогаш беа спроведувани некои од важните постапки, со што се пренебрегнаа важните механизми на сигурност против изборните неправилности. Така, во 2 отсто од посетените гласачки места, сите избирачи не го ставиле својот потпис во избирачкиот список. Во 3 отсто од гласачките места, гласачките кутии не биле соодветно запечатени. Избирачите не биле редовно проверувани дали имаат траги од невидливото мастило во 7, а воопшто не биле попрскани со таквото мастило во 4 отсто од случаите.

Гласачките ливчиња за да се сметаат за важечки мора да содржат двоен печат, од предната страна кога се издаваат на избирачите, и од задната, пред да бидат вметнати во гласачката кутија. Меѓутоа, во 5 отсто од посетените гласачки места, еден или обата печати не биле редовно ставани на гласачкото ливче, со што всушност на тие избирачи им било ускратено правото на глас.

Тајноста на гласањето не беше секогаш зачувана или почитувана. Во 13 отсто од посетените гласачки места, избирачите не ги заокружувале секогаш своите гласачки ливчиња во тајност. Обиди за вршење влијание врз избирачите беа пријавени во 3 отсто од гласачките места, додека за едно лице кое им „помага“ на повеќе избирачи, беше известно во 4 отсто од случаите.

²⁵ Лице кое гласа во име на друго лице.

²⁶ Лице на кое му се даваат и кое гласа со повеќе гласачки ливчиња.

Набљудувачите исто така беа сведоци и на сериозни нарушувања на изборниот процес во различни делови од земјата. Купување гласови од Ромите беше пријавено во Радовиш и Кочани, а беше известно за слични вакви обиди и од Струмица и Свети Николе. За вршење несоодветен притисок врз избирачите од страна на нивните вработени, беше известно од Чешиново-Облешево, каде работниците од текстилната фабрика примиле закани дека ќе бидат отпуштени ако не гласаат за владејачката партија. Беше известно дека во Штип биле заплашувани избирачи-Роми. Во четири случаи набљудувачите на МНМИ или нивни помошници примиле закани или биле заплашувани.²⁷

Тензии и немир, како и заплашување на самите гласачки места биле увидени во 1 отсто од посетите. Неовластени лица биле присутни во 2 отсто од набљудуваните гласачки места, во повеќето случаи полицајци, како и неовластени партиски активисти. Во 2 отсто од посетите, овие лица се мешале или директно раководеле со работата на Избирачките одбори. Во Куманово, набљудувачите увиделе присуство на непознати лица кои ги снимале со камера избирачите и набљудувачите на едно гласачко место, при што го снимале и самиот чин на гласање. Толпи или неорганизираност ја отежнале постапката во 6 отсто од гласачките места, а само едно од две гласачки места можело да се оквалификува како достапно за инвалидизирани лица. Во 94 отсто од посетените гласачки места постоело присуство на овластени претставници на партиите, а домашните непартиски набљудувачи, во најголем обем од МОСТ, во 68 отсто од посетите.

ДИК, заедно со Министерството за внатрешни работи, издаде упатство со кое се уредува улогата на полицијата на денот на изборите. Во врска со тоа, полицајците посетуваа обука пред денот на изборите за да се запознаат со нивните обврски. Ваквите мерки изгледа дека извршија позитивно влијание, бидејќи набљудувачите известиле дека на денот на изборите полицијата главно одиграла конструктивна улога во одржувањето и воспоставувањето на редот, кога ќе се јавувало потреба за тоа.

С. ПРЕБРОЈУВАЊЕ НА ГЛАСОВИТЕ И СУМИРАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

Набљудувачите на МНМИ го оценија пребројувањето на гласовите покритично во споредба со самото гласање, при што 15 отсто од пребројувањата беа оценети како „лоши“ или „мошне лоши.“ Како и при гласањето, така и при пребројувањето, беа забележани големи разлики од регион до регион. Во 15 отсто од случаите беа забележани поголеми проблеми во спроведување на постапката или пропусти, во 10 отсто од случаите слабо или мошне слабо разбирање на постапките, а во 12 отсто од случаите лоша или мошне лоша организација. Иако не беше забележан ниту еден случај на намерно фалсификување, беше известно за сериозни неправилности во 7 отсто од набљудуваните пребројувања.

Честопати важните постапки не беа спроведени, како и важните механизми на сигурност наменети против неправилностите. Тука ги вбројуваме: небројувањето на потписите во избирачкиот список за да се утврди колкаво било учеството на избирачите (во 16 отсто од случаите) и невршење споредба (порамнување) на бројот на непотпишани избирачи во Избирачкиот список, со бројот на неискористени гласачки ливчиња (во 19 отсто од случаите). Во мошне голем број набљудувани пребројувања (29 отсто), постапката за порамнување не

²⁷ Во Брвеница, Крива Паланка, Македонски Брод и скопската општина Чаир.

била спроведена пред отворањето на гласачките кутии, а во 9 отсто од случаите резултатот од порамнувањето не бил запишан во записниците за резултатите. Сериските броеви на заштитните ленти на гласачките кутии не биле проверувани и не биле споредени во 19 отсто од набљудуваните случаи.

Определувањето на важечките и неважечките ливчиња беше оценето како непостојано во 8 отсто од набљудуваните пребројувања, а во 24 отсто од таквите случаи постоело несогласување меѓу членовите на Избирачките одбори во врска со валидноста на гласачките ливчиња. Во случаи кога валидноста се одредувала со гласање, Избирачките одбори во 74 отсто од случаите не ја забележале таквата постапка на опачината од гласачкото ливче. Во 4 отсто од случаите, гласачките ливчиња не биле поделени во посебни купчиња за секој учесник на изборите, а во 4 отсто од случаите бројките не биле точно пресметани.

За постоење тензија и немир беше известно во 5 отсто од пребројувањата, а за неовластени лица присутни на пребројувањето во 4 отсто од случаите. Во текот на набљудуваните пребројувања, во 2 отсто од случаите членовите на ИО и/или набљудувачите немале целосна визуелна прегледност на постапката за пребројување, а во 1 отсто од случаите, набљудувачите на МНМИ биле спречени да набљудуваат. Овластени претставници на партиите биле присутни на 94 отсто од гласачките места каде се набљудуваше пребројувањето, а домашни непартиски набљудувачи на 69 отсто од набљудуваните гласачки места.

Набљудувачите на МНМИ ги посетија и Општинските изборни комиси во текот на првичната фаза на сумирањето на резултатите, а 15 тимови набљудувачи, од самиот почеток, го следеа предавањето на изборниот материјал и сумирањето на резултатите, во Општинските изборни комисиии. Предавањето на изборниот материјал и сумирањето на резултатите на ниво на Општински изборни комисиии беше главно оценето како спроведено во согласност со постапката, а севкупниот процес беше оценет како „адекватен“, „добар“ или „многу добар“ во 96 отсто од Општинските изборни комисиии. Меѓутоа, во 14 отсто од случаите, набљудувачите забележаа сериозни разлики во записниците за резултатите кои им беа предадени на Општинските изборни комисиии.

Во најголем број случаи на набљудувачите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР им беше дозволен целосен пристап за набљудување на сумирањето на резултатите на ниво на ОИК, но во одредени Општински изборни комисиии²⁸ не им беше обезбедена копија од делот за сумирање на резултатите од Записникот на ОИК, бидејќи според Член 126.5 од Изборниот законик, ваквото право им се дава само на домашните набљудувачи.

D. ПОНИШТУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИ НА ГЛАСАЧКИ МЕСТА И ПОВТОРУВАЊЕ НА ГЛАСАЊЕТО

На 11 јули ДИК ги поништи резултатите на две гласачки места во општините Боговиње и Тетово, каде гласањето било прекинато повеќе од три часа поради обиди за полнење на гласачките кутии. На 14 јули, Врховниот суд, исто така ги поништи резултатите во 28 гласачки места, бидејќи ги прифати жалбите поднесени од страна

на ДПА, ДУИ и ВМРО-ДПМНЕ.²⁹ На крајот ДИК одлучи дека гласањето во 29 од 30-те поништени избирачки места може да влијае врз вкупниот резултат во три од шесте изборни единици и закажа повторно гласање кое се одржа на 19 јули.³⁰

Повторувањето на гласањето се одржа на 19 јули во 29 гласачки места во Изборна единица 1, 5 и 6. ОБСЕ/ОДИХР не организираше набљудување на повтореното гласање, но Мисијата за набљудување на прелевање на конфликти на ОБСЕ во Скопје, заедно со други претставници на меѓународната заедница, распредели ограничен број набљудувачи кои го следеа спроведувањето на повторувањето на гласањето.

Така, во текот на прегласувањето беа забележани неколку случаи на сериозни неправилности. Во село Грчец во општина Сарај, гласањето било прекинато и резултатите биле поништени поради тензии на гласачкото место. Во селата Зајас и Грешница (општина Зајас), набљудувачите биле сведоци на сериозни случаи на гласање за други лица од страна на избирачи кои до таму биле донесени со автобус од други места, како и неколку случаи на повеќекратно гласање. Набљудувачите забележале групно гласање и гласање за други лица во повеќето посетени гласачки места. За жал, набљудувачите на ОБСЕ биле спречени да набљудуваат и им биле упатени закани од страна на изборните службеници од гласачкото место во Грешница. Во село Бродец (општина Тетово), еден домашен непартиски набљудувач и неколку овластени претставници на партиите биле избркани од гласачкото место. Набљудувачите известија за проблеми при спроведување на постапката во текот на пребројувањето на гласовите во повеќето посетени гласачки места, меѓутоа не известија за посериозни неправилности.

Одсивот на повторувањето на гласањето беше различен од општина до општина и според ДИК вкупно изнесуваше 43 отсто. Првичните резултати што ги објави ДИК упатуваа на тоа дека, во Изборната единица 6, ВМРО-ДПМНЕ освоила уште едно пратеничко место на штета на ДУИ.

По прегласувањето, партиите поднесоа 10 приговори до ДИК, при што ДИК ги отфрли сите 10. Сите одлуки на ДИК беа обжалени пред Врховниот суд, кој повторно отфрли 9 од нив и делумно прифати една од жалбите. Повеќе повторувања на изборите не беа спроведени бидејќи немаше можности тие да влијаат на вкупните резултати од изборите.

XIV. ОБАЈВУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИЗБОРИТЕ³¹

По завршувањето на изборите, како еден позитивен развој на настаните, ДИК брзо ги објави резултатите, и тоа за секое гласачко место посебно, и истите ги постави на нејзината интернет страница. На 6 јули беа објавени првичните резултати за целата земја, а на 7 јули посебно за секоја изборна единица и секоја општина и на 11 јули за секое гласачко место. Според ДИК, вкупниот одсив на избирачите бил околу 56

²⁹ Во општините Сарај, Струга, Зајас, Врапчиште, Шуто Оризари, Тетово, Сопиште и Гостивар. Сеопфатен список на гласачките места каде резултатите беа поништени можете да најдете на интернет: www.sec.mk/Portals/0/PonisteniGlasanja_preglasuvanje.doc

³⁰ ДИК реши да не се прегласува во едно гласачко место во Шуто Оризари (ГМ 2956), каде бројот на избирачите не е доволен за да влијае на вкупните резултати од Изборната единица 2.

³¹ Види Додаток 1.

отсто. По спроведување на прегласувањето на 19 јули, ДИК, на својата интернет страница ги објави ажурираните резултати, заедно со неколку детални прикази.

Бројот на неважечки гласачки ливчиња, во споредба со претходните избори, забележа остро зголемување. Околу 3,9 отсто од сите гласови беа прогласени за неважечки, во споредна со 2 отсто во текот на локалните избори од 2005 г. Ова изгледа дека, во голема мера се должи на ново-воведената пракса на двојно ставање на печат на гласачкото ливче.

XV. ПРЕПОРАКИ

Следниве препораки се даваат со цел да бидат разгледани од страна на властите и истите се даваат како поддршка за декларираната цел на властите – спроведување избори во согласност со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди за демократски избори. Одреден број од овие препораки веќе беа понудени во претходните конечни извештаи на ОБСЕ/ОДИХР.

Со подобрувањето на правната рамка и изборните постапки, степенот до кој може позитивно да се влијае на изборниот процес, најмногу ќе зависи од покажаната политичка волја на властите и другите изборни актери одговорни за спроведување на законот на ефикасен и непристрасен начин.

Мора посебно да се нагласи дека политичките партии, мораат да ги прифатат сите последици на изборниот процес, кои се јавуваат како резултат од вршење изборни злоупотреби и да ги демонстрираат своите заеднички заложби за нивно спречување. Партиските функционери мораат да одговараат за поттикнување на незаконски активности кои го поткопуваат кредибилитетот на изборите. Полнењето гласачки кутии, купувањето гласови, поттикнувањето или вршењето насилство, групното гласање или заплашувањето граѓани и изборни службеници се неприфатливи дејствија.

A. ПРАВНА РАМКА

1. Законските одредби со кои се уредува разграничувањето и големината на изборните единици треба да бидат повторно разгледани. Особено, со изборните единици треба да се почитуваат општинските граници, при што треба да се усогласат законските услови за бројот на запишани избирачи во секоја изборна единица. Изборниот законик треба да биде изменет и да вклучи одредби за редовно периодично прекројување на границите на изборните единици.
2. Треба да се разгледа можноста за вклучување во Изборниот законик на раното гласање на внатрешно раселените лица, за да се избегне состојбата кога ДИК по тој повод треба да усвојува посебно упатство, што на некој начин е надвор од нејзините надлежности. При тоа, може да се разгледа и можноста за воведување рано гласање за лицата кои ги спроведуваат изборите надвор од нивното место на живеење.
3. За разгледување и решавање по приговорите, ДИК треба да усвои правила за вршење увид во изборниот материјал, особено кога за приговорите постојат пишани забелешки во официјалните записници. Треба јасно да се дефинираат

правилата околу доказите, врз основа на општата управна постапка. Ќе биде добра пракса ако се испраќаат одговори до подносителите на приговорите, кои ќе ги содржат причините зошто приговорот се отфрла или каков е статусот на приговорот.

4. Постапката за заштита на правата на кандидатите пред првостепените судови, во текот на изборната кампања, треба да биде преразгледана. Ако ваквата постапка остане важечка тогаш судовите, како и кандидатите, бидејќи малку ја познаваат ваквата постапка, треба да посетуваат сеопфатна обука во врска со неа. При тоа, ќе биде корисно дополнително да се појасни видот на постапката кој може да биде покрената пред судовите (граѓанска или прекршочна).
5. Изборниот законик треба да биде изменет така што јасно ќе одредува ДИК навремено, на електронски начин, да ги објавува сите изборни резултати, за секое гласачко место одделено.
6. Врховниот суд треба да ги разгледува жалбите поврзани со изборите на седници отворени за јавноста.

В. ОРГАНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ

7. Постојните казнени одредби за сторени сериозни неправилности како на пр. полнење гласачки кутии, кражба или уништување на изборен материјал и купување гласови треба строго да се применуваат за да послужат како мерка за обесхрабрување на таквата пракса. Во исто време, таквите одредби треба да бидат пропорционални на сторените дела.
8. На ДИК треба да ѝ се обезбедат дополнителни средства и техничка поддршка за да може да развие низа нови програми за подобрување на спроведувањето на идните избори. ДИК треба да продолжи да ги надградува програмите за информирање на избирачите, како и со обуките наменети за изборните службеници, за борба против дејствија од типот на групното (или „семејно“) гласање и гласањето за други лица. Треба да се обезбеди и сеопфатна обука за пополнување на записниците за резултатите и останатите обрасци, како и за постапките за пребројување на гласовите и сумирање на резултатите.
9. Одредбата за ставање два печати на гласачкото ливче треба да биде преразгледана. Ако воопшто остане во законот, тогаш Избирачките одбори треба да добијат детални насоки како точно да го состават распоред на едно гласачко место и како во пракса да ги спроведуваат постапките за ставање на печатите. Исто така треба да бидат подготвени и дополнителни правила кои посебно ќе се занимаваат со валидноста на повеќе-јазичните гласачки ливчиња.
10. Практиката на печатење еднаков број гласачки ливчиња со запишани избирачи во ИС, треба да биде преиспитана, со цел да се овозможи замена на расипаните гласачки ливчиња, како и да се постави една пофункционална постапка за раното гласање, при што ќе се замени постојниот комплициран систем на пренос на гласачкиот материјал од и до Општинските изборни комисии.

11. ДИК треба да објави насоки за спроведување на постапката за сумирање на резултатите во Општинските изборни комисии, која ќе биде уредена со закон, како и за пренос на записниците и гласачкиот материјал до ДИК.
12. ДИК треба да ја усвои конечната верзија на Деловникот за работа на ДИК, како што е пропишано со закон. Деловникот за работа, во најмала рака треба да пропишува ДИК да ги усвојува и да ги објавува записниците од своите седници во одреден рок и да своите одлуки да ги направи достапни за јавноста, преку објавување на нејзината интернет страницата.

C. РЕГУЛАТИВА ЗА УРЕДУВАЊЕ НА КАМПАЊАТА

13. Актите на насилство поврзани со изборите, особено во текот на периодот на кампањата, треба во најкус рок да бидат истражени, а прекршителите да бидат изнесени пред лицето на правдата.
14. Правилата за раното спроведување кампањи треба да важат само за медиумите, како на пр. во врска со бесплатните емитувања и распоредот на јасно одреден бесплатен простор за истакнување материјали од кампањите. Нарушувањето на ваквите посебни правила треба да биде забрането и казниво според Изборниот законик.
15. Изборниот законик треба да биде изменет така што ќе забранува давање анонимни донации на средства.
16. Улогата и надлежноста на ДИК и Државниот завод за ревизија при вршењето увид во финансиските извештаи треба да биде појаснето за да им се обезбеди на обете институции истражна моќ, со која ќе им се овозможи повеќе надлежност од сегашната, која сега им дозволува само да можат да ги проверуваат очигледните неправилности во таквите извештаи. При тоа, овие институции треба да бидат во можност да вршат преглед на тоа дали сите трошоци поврзани со кампањите биле обелоденети во поднесените извештаи, преку земање примероци, потоа да можат да ги следат вишоците на трошоците преку следење на доказите како биле потрошените средства за телевизиски спотови, плакатите, поштенскиот маркетинг, брошурите, како и плаќањата извршени кон агенциите.
17. Изборниот законик треба да одредува и поднесување на еден детален приказ на приходите и расходите од кампањите. Во најмала рака, тој треба да одредува поднесување на список на донаторите и донациите, како и донациите во натура, и список на трошоците поделени по видови средства и потрошени средства. Извештајот треба јасно да ги отсликува сите видови трошоци за кампањата направени во периодот за кој се известува, а не само оние кои биле исплатени или добиени преку донации.

D. УЧЕСТВО НА НАЦИОНАЛНИТЕ МАЛЦИНСТВА

18. Треба да бидат преземени мерки за обезбедување сигурност дека сите полнолетни граѓани можат да учествуваат во изборниот процес, вклучувајќи ги и оние што во моментот немаат исправи за идентификација. Ваквите

мерки треба да вклучат издавање на лични карти и ажурирање на избирачкиот список со цел вклучување на ваквите граѓани во него.

19. Властите треба да го спроведат Акцискиот план на ОБСЕ за Ромите и Синтите, особено глава VI од овој план, „Подобрување на учеството во јавниот и политичкиот живот.“
20. Низ целата земја треба да се спроведе една добро подготвената и фокусирана програма за едукација на граѓаните и избирачите од помалите етнички заедници (особено Ромите), преку вклучување на локалните невладини организации и соодветните органи.
21. Треба да се разгледа можноста за печатење на информативни плакати со листите на кандидатите на јазиците и на писмата на малцинствата, во согласност со условите за останатиот избран материјал.

Е. МЕДИУМИ

22. Треба да се воспостават постапки со кои на Советот за радиодифузија ќе може навремено и ефикасно да ги казнува радиодифузерите ако во текот на кампањата ја прекршат регулативата со која се уредуваат медиумите. Овие постапки мораат да бидат брзи, со цел да се одлучува по приговорите што е можно побрзо.
23. Одредбите со кои радиодифузерите се условуваат да обезбедат пропорционално покривање на учесници со бројот на единици во кои учествуваат во изборната трка, треба да бидат повторно разгледани или пак да бидат дополнети со други критериуми, како што е на пр. критериумот за претпоставеното ниво на популарност на учесниците. Овој услов може да биде и ограничен и да се однесува само на одредени делови од програмата.
24. Треба да се преземат чекори за решавање на конфликтот на интереси во врска со директната или индиректната контрола на националните приватни радиодифузери од страна на лица кои се ангажирани во политиката, особено поради тоа што со ваквата контрола тие влијае врз политичкото покривање на изборната кампања.

ДОДАТОК 1 – ИЗБОРНИ РЕЗУЛТАТИ³²

Парламентарни избори, 5 јули 2006 г.³³

Број на избирачи запишани во избирачкиот список	1,741,449
Број на избирачи кои се одвале на гласањето	974,891
<i>Одзив во проценти</i>	55.98%
Број на важечки гласачки ливчиња	937,018
Број на неважечки гласачки ливчиња	37,873
<i>Неважечки гласачки ливчиња од процентот на дадени гласови</i>	3,88%
Број на неискористени гласачки ливчиња	766,558

Партија/Коалиција/Група граѓани	Гласови	Процент	Мандати
Коалиција предводена од Внатрешната македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО–ДПМНЕ)	304,572	32.50%	45
Коалиција „За Македонија заедно“	218,463	22.41%	32
Коалиција Демократска унија за интеграција (ДУИ)/Партија за демократски просперитет	113,522	11.64%	17
Демократска партија на Албанците (ДПА)	70,261	7.21%	11
Внатрешно македонска револуционерна организација – Народна партија (ВМРО-НП)	57,077	5.85%	7
Нова социјалдемократска партија (НСДП)	56,624	5.81%	6
Democratic Reconstruction of Macedonia (DOM)	17,364	1.78%	1
Партија за економска обнова (ПЕО)	12,718	1.30%	0
Земјоделска народна партија (ЗНП)	12,628	1.30%	0
Партија за европска иднина (ПЕИ)	11,255	1.15%	1
Демократска алтернатива (ДА)	11,067	1.14%	0
Други партии/коалиции/групи граѓани	40,467	4.32%	0
<i>Вкупно</i>	<i>937,018</i>	<i>100.00%</i>	<i>120</i>

³² Извор: Државна изборна комисија.

³³ Во табелава се даваат конечните резултати, заедно резултатите од гласачките места каде гласањето беше повторено на 19 јули. Партиите или коалициите кои добија помалку од 1 отсто од гласовите не се даваат посебно. Процентите кај партиите и коалициите се засновани на важечки гласачки ливчиња.

ЗА ОБСЕ/ОДИХР

Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОДИХР) претставува главна институција на ОБСЕ која им помага на земјите кои учествуваат во ОБСЕ „да обезбедат целосно почитување на човековите права и основните слободи, придржување кон владеењето на правото, унапредување на принципите на демократијата и (...) градење, засилување и зачувување на демократските институции, како и спроведување и унапредување на толеранцијата во целото општество“ (Хелсиншки документ од 1992 г.)

ОДИХР, со седиште во Варшава, Полска, беше создадена 1990 г. како Канцеларија за слободни избори на Парискиот самит од 1990, а започна со работа во мај 1991 г. Една година подоцна, името на Канцеларијата беше сменето за да го отсликува својот мандат, кој вклучуваше човекови права и демократизација. Денес во неа работат повеќе од 100 вработени.

ОДИХР е водечка организација во Европа во полето на **набљудување на избори**. Таа секоја година го координира и го организира распоредувањето на илјадници набљудувачи за тие да оценат дали изборите во регионите на ОБСЕ се во согласност со домашното законодавство и меѓународните стандарди. Нејзината посебна методологија обезбедува детален увид во сите елементи на изборниот процес. Преку нејзините проекти за поддршка, ОДИХР им помага на земјите кои учествуваат во ОБСЕ да ја подобрат својата изборна рамка.

Активностите за **демократизација** на ОДИХР ги вклучуваат следните тематски области: владеење на правото, законодавна поддршка, демократско владеење, миграција и слобода на движење и еднаквост на половите. ОДИХР секоја година спроведува голем број на целни проекти за поддршка, имајќи за цел како да им помогне така и да го подобри придржувањето на државите кон заложбите на ОБСЕ и исто така да ги развие демократските структури.

ОДИХР врши мониторинг во земјите учеснички дали тие се придржуваат кон заложбите за човекови права на ОБСЕ и дава поддршка во подобрувањето на заштитата на **човековите права**. Исто така е организатор на неколку годишни состаноци каде се разгледуваат спроведувањето на заложбите за човековите права на ОБСЕ од страна на земјите учеснички.

ОДИХР им обезбедува совети на земјите учеснички во врска со нивната политика кон **Ромите и Синтите**. Го унапредува јакнењето на капацитетите и формирањето на мрежи помеѓу заедниците на Ромите и Синтите и го охрабрува учеството на претставниците на Ромите и Синтите во органите на политиката. Канцеларијата исто така делува како место каде се собираат и разменуваат информации за прашањата околу Ромите и Синтите, меѓу националните и меѓународните чинители.

На полето на **толеранцијата и индискриминацијата**, ОДИХР им обезбедува поддршка на земјите членки да ги спроведувањето заложбите на ОБСЕ и да го засилат својот одговор против кривични дела на омраза и инцидентите на расизам, ксенофобија, антисемитизам и други форми на нетолеранција. Активностите на ОДИХР поврзани со толеранцијата и индискриминацијата се фокусираат на следниве области: законодавство, обука за спроведување на законот, следење, известување и проследување на одговорите насочени против кривични дела и инциденти мотивирани од омраза; како и образовни активности за унапредување на толеранцијата, почитувањето и взаемното разбирање.

ОДИХР им обезбедува совети на земјите учеснички во врска со нивната политика кон **Ромите и Синтите**. Го унапредува јакнењето на капацитетите и формирањето на мрежи помеѓу заедниците на Ромите и Синтите и го охрабрува учеството на претставниците на Ромите и Синтите во органите каде се креираат политиките. Канцеларијата исто така делува како место каде се собираат и разменуваат информации за прашањата околу Ромите и Синтите, меѓунационалните и меѓународните чинители.

Сите активности на ОДИХР се спроведуваат со помош на тесна координација и соработка со земјите кои учествуваат во ОБСЕ, институциите на ОБСЕ и операциите на терен, како и со другите меѓународни организации.

Повеќе информации можете да добиете на интернет страницата на ОДИХР (www.osce.org/odihr).